

ENGI TÜDŐ VINCE: A LEGENDA ÉS A VALÓSÁG

GRYNAEUS TAMÁS

(Budapest)

Szabad-e engem hidegen megértni?
(Ady).

A nagy szegedi írónemzedék műveiben csak töredékes adatokat, pillanatfölvételeket találunk Engi (Tüdő) Vince alakjáról, munkásságáról, annak ellenére, hogy a századforduló utáni nemzedék életében-képzletében igen fontos helyet töltött be. Ezért kíséreltük meg — közel fél évszázaddal halála után — az írott emlékek és a szájhagyomány segítségével fölidézni Engi Tüdő Vincét, az embert és rekonstruálni életművét.

Megpróbáltunk hideg tárgyilagossággal vizsgáldni, értekezni Engi Tüdő Vincéről s nem sajnáljuk, hogy nem sikerült. Ahogy munkánk előrehaladt, ahogy egyre újabb vonásait ismertük meg — alakja úgy vált egyre érdekesebbé, izgalmasabbá. Évtizedekkel halála után is hatása alá kerültünk. Lehet, hogy tudományos igényű munkában ez nem érdem, mégis el kellett mondanunk, mert így igaz.

Az idő, a mítosz-teremtő képzelet sok vonással gazdagította Tüdő Vince portróját, s legalább ennyit fakult a feledés miatt. Mindezt figyelembe véve is szomorúan kellett megállapítanunk, milyen szegényes, egyoldalú, sokszor rosszindulatú volt az, amit belőle kortársai megláttak, fölismertek. Ennek kiegészítésére vázoljuk föl s próbáljuk értelmezni azt az itt-ott ellenmondásos képet, ami több éves gyűjtőmunkánk során kialakult.

ÍME AZ EMBER

Kortársai és a szájhagyomány hordozói úgy emlékeznek vissza Engi Tüdő Vincére, hogy sovány, „*se nem kicsi vót, se nem nagy, barnás-őszös, idős arcú, kiszenvédött*”, bajuszos, jó nagy szemöldökű, fájóslábú — idős korában két mankóval járt — „*betegös embör volt az a Vince bácsi: olyan lelki, olyan nagyon beteg*”.¹ Egyébként azonban külsőleg miben sem különbözött a többi embertől. A gyógyítókat, táltosokat, tudósokat, szentembereket általában jellemző különleges testi adottságról, „*jegy*”-ről a megkérdezettek többsége nem tudott, csupán egy tápai adatközlő említette, hogy foggal született.

Barátságos, vendégszerető, jámbor életű ember volt, „*nem nagyon látszott annak a nevetése, komoly embör vót az, nem vigyorgott, jó embörnek látszott, nem vót abba hiba. Se irigy nem vót, se összeférhetetlen nem vót. Látszott rajta mindig, hogy őszinte, nem bántott az sönkit, még a legyet sē*”.

„*Kevés élelőmmel élt szögény Vince bácsi, nagyon szentös embör volt: mindig bütölt, nem ötte mög a zsírost, mög a főttet se*” — emlékeznek rá. Vezeklésének szokatlan formája volt a szöges deszkán alvás, illetőleg járás. A szemtanú szerint: „*szöges deszkán feküdt a Vince bácsi, az tele vót olyan nagyfejű szöggel verve. Olyan*

¹ Fényképét mindeztideig nem sikerült róla szerezni. Talán nem is készült, az ő korabeli parasztek különös szorongásból nem szívesen engedték meg.

nagy feje volt a szögnek, mint az ujjam vége, olyan nagy gömbölyű fejei vótak. Nem a högye vót fölfelé, hanem a feje, azon feküdt”.² A szöges ágy csak egy piros ruhával volt letakarva, a feje alatt ronggyal tömött lapos kispárna. „Ahány nap van egy esztendőbe, annyi szög vót högyivel fölfelé, oszt olyan ágyba feküdt, sancolta magát a Jézus szenvedéseie. Hát rossz vót azt nézni...” Ismét mások szerint csak az esztendő bizonyos időszakában, illetőleg pénteki napokon feküdt volna szöges ágyán, ahol kő volt a feje alja — egyébként fapriccsen aludt. D. E. úgy tudja, csak akkor feküdt szöges deszkán, „mikor ű gyógyított”.

A tápai énekösasszony, néhai Nyinkó Mihályné Kószó (Palika) Örzse néni (1894—1966) így emlékezett: „szömömmel láttam, amit csinált. Láttam, mikó együtt [hozzánk] a hátán vót egy zsák, abba vót a hetye-mutyija. Mikó együtt az üdö, fekkügyünk, kivötte a hecemuciját: egy szál deszka vót az ágya, csuklóra járt [= öszszehajtható volt], tele vót szöggel, vót olyan févaj [is rajta]. Letötte a padra, arra feküdt üngbe-gatyába Vince bácsi: ráfeküdt a szöges deszkára. Még le nem feküdt, imádkozott. Éfél után háromig feküdt rajta. Csak az biztos, hogy röggē vérös vót a gatyá mög az üng. Így vezekölt, így nyerte mög az Istennek a kögyelmit”. B. E. szerint azért csinálta volna, „hogy nagyobb lögyön a tudománya”.

Többen emlékeznek arra is, hogy papucsszöggel kivert deszkán térdelt, illetőleg bakancsszöggel kivert deszkákat kötött a térdire, úgy ment imádkozva „mindön vasárnap a mórái [= mórahalmi] templomba. Olyan gyorsan mönt, hogy másik alig gyözött mellette mönni”. Derekán láncot viselt, hogy kiérdemelje: forrás fakadjon kápolnája tövében.³ Egy újsághír (5) szerint égi jelenés tudatta vele, hogy ha 11 alkalommal augusztus 14-én térdencsúszva megy az alsóközponti templomba, akkor „a tizenegyedik zarándoklásnál önmagától kinyílik előtte a templom ajtaja”. [Hasonlót népi adatközlőktől nem hallottunk, a 11-es szám előfordulása is szokatlan]. Később már arról írnak, (17) hogy szent koszorúval a fején, térdencsúszva ment a templomba, melynek ajtaja mindig magától megnyílt előtte „olyan ereje van neki”.

Engi Tüdő Vince régi népes család ivadéka. „Arra kinn a tanyán több Tüdő van máig is”, sőt a Vince keresztnév is kedvelt lehetett, mert az alsóközponti [= Mórahalom] plébánia esketési anyakönyvében 1899. (85. sz.), 1902 (141. sz.), és 1903-ban (157. sz.) is szerepel egy-egy Engi Vince. Engi Tüdő Vincének mindössze egy nőtestvéréről van adatunk, hogy több testvére volt-e s ő szülei hányadik gyermeke lett volna, erről sem írott, sem szájhagyománybeli adatunk nincsen.

A Szeged-alsóvárosi plébánia keresztelési anyakönyve szerint születési helye, éve, hava, napja „Szeged inferior, 1864. jan. 10.”, a másnap megkeresztelt Vincentius szülei Josephus Engi Rc. és Agnes Magda Rc., plebeius conditioju, Szeged inferior 1196. lakosok.

² Az 1904. évi egyházi és világi tagokból álló vizsgálóbizottság is látta ezt a szöges deszkát (7).

³ Átokházi (Szeremle) gyűjtésem egy adata szerint egy javasasszonyról mesélték, hogy „éjjel vasgereblye fokán alszik”. Csengersimán (Szatmár m.; saj. gy.) mondja a jó alvó ember, akit akárhol elér az álom: „én még a gerebenen is elalszok”. [Gereben = kártólásra használt, szögekkel kivert deszka, „amin a szöszet húzzuk”.] Nincs tehát igaza Tömörkénynek, (6/384), amikor evvel kapcsolatban gúnyosan az indiai fakirokat idézi, mert ha utánanéznünk, nyilván akad még adat a magyar folklórban is, ami a vezeklés e szokatlan formájának hagyományáról vallhatna.

Nem tudjuk megállni, hogy a középkori magyar legenda-irodalomban található példát teljes egészében ne idézzük: „...e szent Szűz kéré soror Agnest, hogy öneki segéllene csinálni egy kapcát, mely kapcában belül e szent Szűz tett avagy varrott vala apró hegyes vasszegeket. És ezenképpen viseli vala ő lábaiban az Úr Istenért, nagy szerelemmel... És még vala a lábában két nemezkapca, mely kapcákat bevertenek vala kétfelől apró hegyes vasszögekkel, kiket a szent Szűz visel vala ő lábaiban” (Margit legenda).

Népszerű árpádházi szentről lévén szó, elképzelhető, hogy legendájának e részletét Engi (Tüdő) Vince ismerhette, s hathatott vezeklésének formájára.

Élete korai szakáról csak annyit tudunk — ezt még Engi Tüdő Vince *„életibe mesélte, — hogy az ő anyja mögjszülte, mikor mögjszületött, neki az ő életit, hogy milyen élete lössz: sokan gyűlölik, de nagy tudománya lössz”*. Egyesek szerint *„piarista papnövendék volt, de kicsapták”*. Ez nyilvánvalóan csak mondai fikció. Gyógyító-szentemberi tevékenységét valószínűleg közvetlenül a századforduló táján kezdhetette el a szájhagyomány adataiból és az első sajtótámadások időpontjából (Szegedi Napló, 1902. május, augusztus, október, december) következtetve. Januári gyerek lévén, érthető, ha a január 22-én ünnepelt, népszerű vértanú-diakónus szent nevét kapta a keresztségben. De az már a hagyomány, a névadó szent szellemi örökségének tudatos vállalására utal, hogy esküvőjét is e napon tartotta.

A Szeged-alsóvárosi plébánia „házasultak anyakönyvének” VI. kötete 176. lapján olvasható bejegyzés szerint (44. sz.) háromszori hirdetés után Engi Vince rk. vallású, nőtlen, 23 éves, Szeged alsótanya, Domaszék 208. sz. lakos 1888. január 22-én megesküdött Ördög István és Tamás Teréz 22 éves, 1865. ápr. 8-án született hajadon lányával, Ördög Veronával. Az anyakönyvek és a szemtanú B. E. szerint felesége meghalt, négy gyermek maradt utána, de felnőtt korukra egyikük sem maradt otthon.

Engi Tüdő Vince körösztje és tanyája *hármastútnál, három határ* (a domaszéki, zákányszéki és mórakalmi) találkozási közelében fekszik. Minden bizonnyal ez is — éppúgy, mint a viharharang és a „szentkút” — lényeges lehetett kultikus helyé alakulásában. A tanyaépület — szegedi tájban szokatlan sacralis jellegű — oromdísz is ezt húzza alá.

*„Sík mezőben hármastútnál
Jobbra, balra szerte fut”...*

1. kép Az egykori Tüdő-tanya közepütt az elpusztult „Tüdőköröszt” maradványaival. (1965)

2. kép. Az egykori Tüdő-tanya oromdíszé.

A szájhagyomány⁴ családi körülményeiről akként vélekedik, hogy felesége „elhagyta a halottnézetésért, büvölésért”; mások szerint a sok odajáró ember közül valaki elszerette tőle, s attól kezdve terjesztette róla az asszony a Mária-látomásokkal kapcsolatos rágalmat. Azután „vitt oda asszonyt — Ördögné Tari Rózát — de nem úgy élt vele, mint férj és feleség, csak hogy lögyön a betegek mellett valaki, meg a gyerekökkel. Ez két-három év múlva möghalt. Akkor Tápérol vitt egy asszonyt — Kása Rozit — (az adatközlő B. E. anyját) az se bírta sokáig: 10—14 betegöt ötetni, azok alól mosni — a Vince mög szögény, vezekölt állandóan — kibetegödött az is, oszt otthagya” (35/763).

Egy hozzá járó házaspár sok gyermekéből „egyet ide ajándékozott az édősanyja”, Tüdő Vince örökbefogadta Radvánszki Jánost, s ő látta el a ház és a kápolna körüli teendőket. Vagyona egy részét ráhagyta, a tanyát pedig halála után gyermekeitől feleségének sógora, Kiri György vette meg 74 millióért. Fia, Kiri Gyura lakik most is a Domaszék 522. számú tanyaépületben.

Engi Tüdő Vincének „vót négy lánc földje: 4800 szögöl. Földműves vót.” Ennek zöme azonban szőlő és gyümölcsös volt. „A szőlőt nem kellett permetezni abba az időbe”. A kövidinka fő vót erőtetve a fákra, oszt vót olyan tőke, hogy 7—8 kilót is termött.” A többi meg „gyöp vót. Vót neki egy tehene, egynehány birkája, azt legettette. Így töngejték.” B. E. szerint időről-időre napszámosokat is fogadtak, később pedig Radvánszki János látta el a munkát. Tüdő Vince méhészkedett is, magafonta gyapjúból „mamuszokat horgolt”, meg kertjében termett szemekből rózsafüzérekét csinált: „ügyes keze vót”. Nem is szerette, ha földművesnek nevezték: „istenfélő embör vagyok — mondta — csak annyit dógozok, amönnyi a mögélheté-

⁴ és az egyik, Tüdő Vincével foglalkozó újságcikk (9) is. A többnyire nem személyes megfigyelésen vagy tapasztalaton alapuló újságcikkek írói is jócskán támaszkodtak a szájhagyományra (1).

sómhön szükségös”.⁵ Ezt azonban már a paraszti közösség szigorúbban ítélte meg: „mink abba’ az időbe’ úgy állapítottuk mög, hogy nem szeret dógozni, oszt ezér foglalkozik evvel, de volt, aki *szent embörnek* nevezte. Mikor ú imádkozott és kezdött gyógyítani, akkor azután hordtak itt össze neki annyi pénzt, hogy abbú lött egy kis kápolnácska.”

1900—1902 táján Ördög Pál és Farkas Illés — „azok is nagyon jártak ide a Vince bácsihon így imádkozni” — segítségével készült vályogból, cseréptetővel a kápolna, „mikor építközött, az én apámat is elszólította, vályogot hordani. Ingyen. Úgy építették azt a házat” — emlékezik vissza M.M. Ekkor állították föl a később már csak „Tüdőkörösztt” néven ismert feszületet a *hármás* utelágazásnál.⁶ Az elpusztult keresztet 1965-ben megújították. (A századforduló előtt ezen a helyen *nem* volt kereszt!) „Templom csak a Móra községben volt, nem is templom, csak kápolna, abba az időbe még. Azután Röszeke mög a Város, ezök mind messze vótak. Itt a környékbeli idős asszonyok mind idejártak Vince bácsihon, ott imádkoztak”. A kápolnát télen-nyáron kertjében szedett, illetőleg cserepes virágok díszítették. Az oltáron Szűz Mária „gyönyörű szobra” állt, egyik oldalt a „lordesi Mária”, másikon Jézus szíve szobrot láthattak hívei.

Kápolnájában hajnalban és reggel „órait” tartottak, ennek kezdetét csengővel jelezték. „Vótak 65—70 éves üdős asszonyok, azok sűrűn gyüttek ide imádságot tartani: Tüdő Vince könyvből imádkozott, útána mondtuk a dicsőségöset, nagy rózsafüzért.” A tápai D.V. emlékezete szerint két kápolna lett volna: „az egyikbe Vince bácsi maga imádkozott, emitt mög a népek” — ezt azonban a többiek nem erősítették meg. Egy adat szerint kápolnáját naponta *háromszor* térdenállva megkeverte. A napi ájtatosságokon kívül rendszeresen tartottak *kilencedeket*, „Szent Ferenc, szent Anna kilencedét, mög azokat a lordesi kilencedöket” (többnyire a betegek gyógyulásáért); litániákat s búcsúkat. Ez utóbbiakat mindig *újság szombatján, újhód szombatján*, „amik héten mögújul a hold”, azaz holdújulás utáni szombatnapon — „az a Szűz Mária napja — délután kezdték”, hajnalig vezekölt a nép. Akkó zavarta őket el: — mönjetök templomba! Mindég beértünk Rókusra (Szeged-Rókusra) 10—11-re misére.” A búcsú alkalmával „a kápolna oltárát *háromszor* köllött térgyönállva körümmönni”. „Azután mönt a körforgás: elkezdtek itt a *végin*, az *imaház véginél*... möntek térgyönállva körü: a kápolnát mögkerülték a körösztig. Aztán imádkoztak, gyertya égött a kezükben. *Háromszor* körülkerülték, oszt bemöntek vissza a kápolnába. Rengeteg sokan vótak... Mária-lányok fölöltöztetve vitték a lobogót fehér ruhába, aztán mönt utána a sok nép. Annyian vótak, hogy egymástól alig tudtunk mönni.” Egy évben *háromszor* volt nagy búcsújárás — nagy valószínűséggel szent Antal napján, Péter-Pálkor, — a harmadik bizonytalan. „Vót tán 4—500 szömely, tán néha még hat is.”

⁵ E magatartás gyökereinek kutatásánál közismert ó- és újszövetségi idézetek nem hagyhatók figyelmen kívül: „Szegénységet és gazdagságot ne adj nekem, táplálj engem hozzám illendő eledellel” (Péld. 30:8). „Ne aggodalmaskodjatok a ti éltetek felől, mit egyetek és mit igyatok... ne aggodalmaskodjatok a holnap felől... elég minden napnak a maga baja” (Máté 6.: 25/a, 34/a, 34/c), és a Miatyánk negyedik kérése: „...a mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk *ma* (Mt. 6.: 11).

⁶ Már egy 1902-es újságcikk (3) megemlékezik a kereszt állításáról, fölíratán (6. kép) 1907 (? 1901) évszám olvasható. A Szegedi Napló 1909. évi cikke (13) viszont „kőalapon magas kőkereszt-ről” tudósít — nyilván felületesen, mert ennek nyomát sem találtuk.

⁷ Az újságcikkek ezt is egymásnak, — de még önmaguknak is — ellentmondóan, más-másként tudják: „a kápolnához éjjelenként egész csapatokban siet a nép” (1, 7); „istentiszteletet tartott éjféltkor” (9); „minden holdújulásra eső kedden és pénteken misét mond, öreg bőrkötésű könyvből felolvass és hogy nagyobb legyen a hatás, még csuhát is vesz föl magára” (13), — más cikk viszont (2) holdtöltekor (!) tartott istentiszteletekről tudósít.

Az ájtatosságokat Tüdő Vince vezette, ő olvasta föl az evangéliumot, prédikált: „beszélte ő maga szörént” (= nem könyvből, szabadon). Egy öttömösi adat szerint eleinte papok is miséztek kápolnájában. Ezt a Szegedi Napló hírei (2, 5) is megerősítik: „az alsótanyai *ferencendi* parókia szónok lelkésze vasárnaponként misét szolgáltatott Tüdő Vince házában”. Nem tudjuk, ez a gyakorlat miért és hogyan szűnt meg. A néphagyomány szerint utóbb aztán üldözték: „mögirigyölték tüle a hasznót”. „Anyám mög mindig mondta, hogy e’ csupa szent embör, olyan szépen tud beszélni. Mer *mesélt* sokat Vince bácsi, ő, jaj, nagyon szépen, mindig prédikálgatott szögény.” Prédikációinak kedvelt témája lehetett a világvége, az utolsó idők: „mög azt is mögmondta, hogy majd amikor az antikrisztus uralkodik, maj’ mennyi népe lössz annak, milyen míveket csinál, hogy’csinál; — mondta — hogy majd milyen világokat éltök — de én nem éröm meg, kedveseim, de tik mögérítök — olyan fejek lösznek, mint nek-tök, de mögösznek bennetöket. A világ vége felé a búcsújáró helyek — kedveseim — begyöpesödnek, mondta Vince bácsi”, ki úgy tekinthető, mint a török hódoltság idején kialakult lincenciatus intézményének kései alakja. Akkoriban, a paphiány miatt, alkalmas férfiember fölolvasta vasárnaponként az összegyülekezett híveknek az aznapi leckét, evangéliumot, könyörgéseket. Szólt néhány szót is, de eleinte csak jóváhagyott szöveg alapján (36).

A búcsúkat házában, a mellette épült nagy fabarakban [„brak”; ma már nincs meg] és közeli-távolabbi tanyákon helyezték el kocsistul, lovastul.

A tanyai búcsújáróhely jelentőségét az ott esett Mária-jelenések, Mária-látomások híre növelte meg leginkább. A hagyományok szerint „hun a kápolnába, hun a kútba, udvarba, lakószobájába jelönt mög a Szűz Mária, mások szörént anygak”.⁸ Ezekben az eseményekben sokszor kételkednek maguk az adatközlők is: számos történetet mesélnek, hogy feleségét (l. fentebb), illetve bizonyos Gyuris nevezetű leányt holdvilágnál, fehér lepedőben fölküldött egy fára [ebből merített Tömörkény is (10/57)]: „...hogy igaz volt, nem volt-e... ezt csak a nép hírösztelte. Tüdő Vincétől azt nem hallottam én sose, hogy tán valakinek mondta vóna, hogy ő beszélt a Máriával...” emlékszik vissza az öreg Farkas Antal, a Tüdőkörösztt újjáfaragója. Volt, aki azt is kétségbe vonta, hogy Engi Tüdő Vincénél egyáltalán kút lett volna, pedig az ott lakó Kiri Gyuráné Börcsök Roza állítja, hogy az udvar felső végiben volt egy gémeskút, ezt azóta betemették: abba látták volt annakidején Szűz Máriát. Mások szerint képet tettek a kútba.

Énekös Makra Ferenc búcsúvezető nagyszüleitől azt hallotta, „hogy aki bútöl és nem úgy bútöl kevélységbű, csak úgy titokba: csak a jó Isten tudja, mög én — ez a Tüdő bácsi csakugyan olyan vót — ennek az imádsága által nem volt hihetetlen, létezhetött a mögjelönése. Talán akkó nem is löttek vóna ilyen csodás gyógyulások”... A hagyomány szerint Aradi Rozika, vak búcsúvezető lány is egy búcsú alkalmával „elragadtatott” és „látta a Máriát”.

A környék népeit saját körösztje és zászlói alatt vezette búcsúkra. Az októberi — minden héten más háznál tartott — rózsafüzér ájtatosságokon „ő vezette az imádságot mindön vasárnap délután. Mindég ott vót Vince bácsi. No, hát hun van most ilyen embör, aaaj...”

Bár több adatközlő cáfolta, mások, így Kiri Gyura is véleksenek arra, hogy Tüdő Vincénél harang is lett volna, mellyel misére, újhold szombati ájtatosságokra és *vihar ellen* harangoztak volna. Vince bácsi halála után Radvánszki Jani eladta

⁸ *Kavics (Kiss Gyula)* tudni véli, hogy Tüdő Vince naponta beszélt Máriával, ki megmondta neki, fa- vagy kő-imázsamolyán térdelve ájtatoskodjék aznap. — Ő ír arról is, hogy az elsötétített szobában egymagában ülő Tüdő Vincének tanácsadás végett megjelenő angyalok „formás nyomocskáit” az asztalon levő lisztben szemlélhették a hívek (1).

a harangot a ludasi höygybe, ahol egy csőszház mellett állt egy ideig, majd „kihajították”. Egy évig az út szélén hevert, végül Masa Géza és felesége — imádságos emberek — a náluk levő fakereszt mellett fölállították. A *Radvánszki körösz*t melletti harangon a Radvánszki név és 1928-as öntési év látható, ez tehát nem lehet azonos a Tüdő tanyáról elvitt haranggal.

Az ájtatosságok végzésében Engi Tüdő Vincének több segítsége is volt. „Örök-befogott” fia, a jóhangú Radvánszki János „énekölt, mint a kántor”, ő játszott a harmóniumon is. Engi felesége, ill. a később odavett asszony gondozta az imaházat. Legfőbb segítsége azonban egy, a tanyán lakott kuldus házaspár: Borbély Antal bácsi és Gárgyán Viktor nene voltak. Ők segítettek neki a betegeket ápolni és elmondani a nagyszámú, fölfogadott imádságot.

„Én adakozást, se pörsölyt, se semmit nem láttam. Ha valaki adott, oda dobta a szobor eleibe” — mondta az egyik szemtanú.

Valószínűleg kezdettől fogva „napirenden” azaz naponta vittek hozzá különböző betegeket: „mikó nagy gyerekek voltam, ahon jártak orvosolni magukat... az olyan *orvosembör* vót” (B. J. sz. 1876). „Aj, annyi kocsi vót ottan, jó Isten, nincs Szögedébe a piacon... Vince bácsi prédikálgatott, szögény. Hát ú ennek élt, mög a betegeket gyógyította. Aki csak hozzá mönt, akarmilyen vót, akarholyan, ha útet apréndálta is, a' möggyógyította”. Főleg megrontottakat, de gilvásokat, kelevényeseket, vakokat, némákat, sántákat, süketeket, bénákat, nyomorúttakat, ficamodásban, benuulásban szenvedőket is vittek hozzá. „Nem mind gyógyult mög: kinek milyen vót az érdeme. Aki tiszta szívvel, tiszta lélökkel mönt, aki ráadta magát, hogy az Istent kéri: azok otthagyták a betegségüket. Ú legjobban azé *rontások*okat tudott gyógyítani... a beteg emönt hozzá, oszt mikor *ráimádkozott*, mindjárt mög is mondta, hogy ú eztet mög tudja gyógyítani”. (A ráimádkozásnak ilyen, diagnosztikus eszközkénti használata ritka!) Engi Tüdő Vince is megválogatta, kivel foglalkozzék: „ú is tizedölte a népeket”.

„Imádság által gyógyította úket, mind csak imádsággal, — az nem gyógyított az égvilágon semmivel mással. A jó Isten gyógyította mög a kérésire. Akkor imával gyógyítottak, most mög gyógyszerrel”. Engi Tüdő Vince szerénységét, gyógyítói alázatát és orvosló gondolkodásmódját jól jellemzi megjegyzése: „mindig mondta, hogy *nem ú, hanem Isten, mög a hit gyógyít*”. Az imádságokat ő, a beteg hozzátartozói vagy fölfogadott imádkozó-asszonyok mondták el, „akik vezeköltek érte”.

„Engöm is vittek oda... éneköm azt mondta, hogy *három nap* kő ott lönni, el nem szabad aludni, *éjjel*-nappal imádkozni köll.” A tápai D. V. elmondta, hogy édesapjának egy falubéli boszorkány „csinálta mög, hogy négy trózsák szalma rohadjon mög alatta”.⁹ Előbb a cérnabarai asszonyhoz¹⁰ vitték el apját, majd Engi Tüdő Vincét hitták el a beteghez. A gyógyító ember és a család határozatát így közölték vele:

— „Viktus fiam, mondok valamit, de ne essé kétségbe, no látod szögény apád ennyi idő óta szenved. Ezt a Vince bácsit münk öregapáddal elkértük, hogy gyűjjön el, nézze mög a betegöt, ne kölljön útet odavinni. Azt mondta, hogy egy *ártatlannak* kő kimönni az ú otthonába. Hát mink terád számoljunk... — Akkó még nem ilyen világ vót, mint most: én akkor is lán vótam, mikor férjhön möntem, nemhogy tizenhat éves koromba, hát én vótam az ártatlan...” Egyedül nem mervén, vele egykorás barátjánőjével ment ki Domaszékre, „oszt ott kint imádkoztunk, amit a Vince bácsi föladott... *Kilenc nap* vótam kint” (35/763).

⁹ Hasonló átokforma a Fehér László típusú balladában.

¹⁰ vö. Szegedi Szótár (25) és Tömörkény (15/391).

Az ő szavaival közöljük a vezeklés, a helyettes áldozatvállalás drámáját: „...ahogy a köröszet feküdt, ez mög az épület, énneköm térgyönállva mög köllött kerülni éjjeli órában, avval a kis ésszel, lánfejfel — gondolhatja. Azt mondta Vince bácsi — föladta, hogy mit imádkozzak — oszt térgyönállva jönnek onnat az oltártúl ki, mög oda be. Hét-nyolc óra vót este: akkor indúltam ki, oszt mire vége vót annak, amit föladott, imát, akkorra már hajnali óra vót. Ott, ahogy vót az oltár, ott elkezdtem mondani, de én magamnak, én az apámé magam *küzdöttem*, nem gyütt énvelem senki se oda. Oszt mikó vége vót, olyan *beteg vótam, énrólam úgy szakadt a víz*. Homokos rész az, királydinnyés, a térgyembűl úgy sörkedözött a vér, oszt ugyanúgy térgyönállva bemönni röggelibe [=reggeli órákban]. Úgy féltem is azon a senki földjin, avvá a kis ésszē, mög iparkodtam is, hogyha bírok, akkó segítők. Oszt mikó bemöntem inni, Vince bácsi akkó térgyönállva imádkozott az oltárnál: ú is imádkozott, nemcsak én. Ú tudja, hogy mit imádkozott, én mög mindig azt, amit neköm parancsolt. Mikor bemöntem térgyönállva, aztán sírtam, picsogtam, mondom: Vince bácsi, *nagyon beteg vagyok*”. Azt mondja: — „Tudom én, hogy mi vagy!” Aszt úgy emelt föl, nem bírtam főkelni. Főlemelt, azt mondta: — „Fiam, még egyszer ki kő mönni.” — Én mög rittam, fájt, hogy ilyen *küzelmek*ön köllött körösztülmönni, aztán mondtam: „Vince bácsi, nem!” — „Te apádé imádkozol, én mög teerted. Ki kő mönni”. Ú érntem, azé, hogy lögyön testi, lelki erőm. Ki köllött mönni, oszt újabban mondani köllött, de az már rövid volt. Oszt mikó bemöntem, akkó mán nyolckilenc — nem tudom, mennyi idő — löhetött, oszt mondtam: — Most mán itt halok mög. — Dehogy halsz, olyan nyugodtan hazamégy, mint ahogy ēgyüttē. Mondta, hogy ne vonakodjak sömmitű se, ú érntem imádkozik... Úgy vártak haza onnan, mint az Isten a jótött lelköt.”

Az ő elbeszéléséből ismerjük a kilencedek liturgiáját is. Az imádság szövegét hosszas ismeretség és többszöri kérés után mondta csak el, ismételten kitért, „maguk ehön nem értenek, ehön az imáhon”, másról beszélt. Mindez az imádság pogány ráolvasás-jellegére is utal, közismert, hogy ezek szövegét lehet legnehezebben megtudni. A hiedelem szerint ugyanis hatását veszti, ha másoknak elmondják.

Üdvözlégý Mária, süketök hallása,
 Üdvözlégý Mária, némáknak szólása,
 Üdvözlégý Mária, vakoknak látása,
 Üdvözlégý Mária, sántáknak járása,
 Üdvözlégý Mária, betegök gyógyítója,
 Üdvözlégý Mária, bélpoklosok mögtisztítója,
 Üdvözlégý Mária, gonosz lelkök kiűzője,
 (más alkalommal: ...möggyőzője)
 Üdvözlégý Mária, hihetetlenök fővilágosítója,
 Üdvözlégý Mária, bünösök mögtérítője,
 Üdvözlégý Mária, nyomorultaknak, betegöknek
 (más alkalommal: szívbajosoknak) mögorvoslója.¹¹

„Ezt szoktuk ott a Vince bácsinál imádkozni, mert ez éppen tíz [mondat]. Ez az olvasó mönt ott.” Az utána elmondott Miatyánkkal együtt egymás után ötször, vagy tízszer, közösen imádkozták. „Mikó ennek vége vót, ezt éneköltük:

Szomorú gyász siralmas életüket
 Ím leteszik Mária elötted...

¹¹ Az imádság szövegét két alkalommal, a jelzett eltérésekkel mondta el. A szöveget már megörökítette Tápéról Bálint Sándor (29).

(Megemlítem, hogy ezt az Engi Tüdő Vincénél tanult imádságot — tudomása szerint — D. V. honosította meg Tápén, ahol a Gyertyaszentelő Boldogasszony (febr. 2.) napján kezdődő kilenced *keddi és pénteki* napján — mindig 12 és 1 óra között — a betegekért ajánlják föl).

A betegeknek „ki vót szabva, mikó mit imádkozzanak. Szigorúan möghagyta: bütölni köll — vagy: önni löhet, inni nem. Péntökön mög kinyérön és vízön. Így löhetött mögnyerni a gyógyulást: nem adták azt olyan könnyen senkinek se. Ott olyan bütölésök vótak, hogy az kilenc napig, *napfögyüveteltől naplemönt utánig* egy szöm vizet nem vót szabad inni a népeknek. A betegöknek se, mög azoknak se, akikre a kilencedöt tartották.”¹² „Kilenc újhóld-szombaton jelenjön mög, kerülje mög a körszötöt — ilyen penitenciákat adott föl.”

A megboldogult özvegy és árva Tanács Imréné Balla Éva nénitől hallottuk:

„Onnan kezdem, hogy amikor egybekeltem az én kedves párommal, nehéz életünk vót. Nagy vót a szögénység, de még nagyobb a szöröncsétlenség. Mögtalált a' minket jószágba, termésbe, családba. Évre rá, hogy egybekeltünk, mögszületött az első magzatom. Olyan vót, mint egy kisangyal, de csak egy *holdujulást* élt. Tüdőgyulladást kapott, magam vittem be a hátamon Dorozsmára, az orvoshoz. Jó embör vót, ippen ebédölt, mégis beeresztött. Mögnézte a kicsikémet és azt mondta: — „Vigye haza, jóasszony, ha siet még hazaér vele.” Siettem is én, ahogy erőmtől tellött. Már följött a hold, amikor a járóhoz értem. S mögmutattam mégegyször az én pisláloló kis csillagomat a fényös kisholdnak.¹³ Beérve a házba, letöttem az ágyra: már alig vót élet benne. Egyször mégis kinyitotta a szömét és azt mondta — mások is hallották: — „Anyám.” Aztán nem szólt többet, de nem is lélegzett. Étemettük és möggyászoltuk, ahogyan illött. Az étetés morzsáit elvittem a Tiszába, aztán sokat sírtam. Álomban egyször mögjelönt és megin mögszólított: „Anyám!” Aztán azt mondta: — „Ne sirass, mert csurom víz vagyok” és valóságban olyan csurom víz vót, mint amikor a tüdőgyulladásban feküdt. Fölebredtem és azután csak száraz szömökkel gondoltam rá.

Még tartott a gyász, amikor mögszületött a másik kis gyerököm. Ezzel is mögpróbált az Isten, mert emmeg élhetetlen vót. Nem övött sömmit, de annál többet rítt. Úgy löhet — gondoltam — más terhet hordoztam, fél szívvel szerettem, ezért van ez így. Orvoshoz vittem, mögnyugtatott. Különféle anyai mestörködésökkel próbáltam az evésre szoktatni: mézes szilvával is, mög rozmaringteát is főztem neki. Sömmi se használt. Fökerestem vele jóapámat, aki imádságos embör vót és mögkértem, hogy imádkozzon érte. Mögígérte. Aznap ott is háltam. Jóapám a pitvarban hált, a subájában. Hajnalok hajnalán fökötött bennünköt és azt mondta: — „Sehova lányom, mögyünk a Tüdő Vincéhön.” Befogott és *mire mögvirradt*, ott álltunk a tanyánál. Vince bácsi a kisgyerököm sírására került elő. Illendően köszöntöttük, de *nem fogadta*. Egyenesen a kocsihoz gyütt, kitakarta a kendőbül az arcát, és mögkérdezte: „Miért rí?” „— Éhös — feleltem — és nem öszik.” Nézte a gyermek arcát és rámnézött, azt mondta: „rosszúl horadtad, rosszúl szülted. Újra mög kő szülnöd”. Majd mögzavarodtam, mikor möghallottam. Uramisten, Szentségös szép Szűz Máriám, hallott még valaki olyat, embört mégegyször mögszülni? Jóapámat kérdezte: „Van-e otthon nektök olyan meggyfátok, amelyik mög nem termött, de még nem is virág-

¹² Érdekes összefüggésre világítanak rá a tápai D. V. *újhód szombatjáról* mondott szavai: „régebben voltak ám olyanok, akik azon a napon nem öttek sömmit se, tartották a bütöt. Sajat maga az ilyen betegök vagy szüleik tartották azokat a napokat, bütöltek, imádkoztak a betegé *újhód szombatján*”.

¹³ A megrontott beteget a „búbajos asszon” háromszor fölajánlja az újhóldnak. (Első negyedkor a ház háta mögött ráimádkozás kíséretében). Szeged-Alstóanya. Ethn. 38, 1927. 54.

zott?” Apám felelte: — „Van.” Aztán elmondta neki, hogy mit is köll tönni. *Újhold szombatja*¹⁴ következött, még anyámnak se mondhattuk mög (ura, bátyja se lehetett jelen; segítője istenes ember kellett, hogy legyen), hanem *amikor főgyütt a hold*, kimöntünk a tanyavégbe a kispához. Jóapám a bicskát hozta, én a sárga pántlikát, mög a kendőbe kötött gyereket, ahogy azt a Vince bácsi mondta. Jóapám a fát az ágak tövitül a gyökeréig kettéhasította és szétnyitotta, mint a szülő anyáölt¹⁵. Én a Miatyánkot mög egy Dicsőségöt imádkoztam, aztán a takaróban levő kisgyereket átemeltem a szétnyitott fán. Majd még egy Miatyánkot és Dicsőségöt és átemeltem harmadszor is. Aztán letöttem a gyereket, apám összeszorította a szétvágott és szétnyitott fát, én pedig átkötöttem az ág tövitül a gyökeréig szorosán a sárga pántlikával. A kicsikém még aznap este szopott, aludt és haláláig (73 évig élt!) orvost nem látott. Az átkötött kis fát télire sömmivel se védtük: nem kötöttük be se zsúppal, se olajfaágakkal. Sömmi bántalom nem érte, de tavasszal már foszlányokat se találtunk rajta a sárga pántlikából. A fa azonban élt, kihajtott, virágzott és *három* szem gyümölcsöt termött. Az egyiket az apám ötte, a másikat én öttem mög, a harmadikat mög a kisgyereköm. Azután már a kislányaim születtek, még öt, ezekkel már nem vót ilyen bajom. A kedves párom mögkérdozte: „Mi történt evvel a gyerekekkel? Azt mondtam: újjászületött.”

Bálint Sándornak többször elmesélte édesanyja, hogy ő, a fia, kisgyermek korában beteges volt, emiatt — türelmét vesztve, hasztalan járva az orvosokat — 2-3 éves korában, azaz úgy 1906—7-ben elvitte az Alsóvároson is akkoriban sokat emlegetett Tüdő Vincéhez. „... a Tüdő Vince mögállt előttem, *a kezit homlokomra tötte*, kicsit *imádkozott*. Utána azt mondta: — Mönjön haza jóasszony békességgel, a kispfa möggyógyul, mögmarad, nem lössz semmi baja.”

B. T.-t gyermekkorában „cifrababás rontásból” gyógyította meg. Hazafelé menet, keresztútnál „cifra babát” talált, megtetszett neki, szatyorjába tette. Édesanyja, ahogy meglátta — bármennyire beesteledett is közben — azonnal visszavittette vele, de már késő volt: másnap nem tudott megmozdulni. Elvitték Vince bácsihoz, rátette a kezét, elmondta az imádságot s azt mondta, másnap küldhetik iskolába. [Így is lett.]

Ez a néhány eseteleírás is mutatja, hogy Tüdő Vince ismerte és elfogadta a paraszti orvoslás gyógyító módszereit, szemléletét, s ezen belül maradván, de azt — egyéniségének megfelelően — gazdagítva végezte orvosló munkáját.

A már idézett, főntartással fogadható újságcikk (1) tudósít még néhány más gyógymóddjáról is. Aki nem tud hozzá elmenni, annak kendőjét viszik el, ráimádkozik, majd a beteg 4 hétig a nyakában viseli. 4 hét alatt *tízezer Úrangyalát* kell elmondani a betegnek. Vízbe mártott tüzes vassal fürdőt készít „ebbe ülteti a beteget mindenféle hókusz-pókusz mellett”. Egy másik újságcikk (3) — szintén valószínűleg nem személyes tapasztalat alapján — „üstben forralt vízzel, felszálló gőzzel, értelmetlen hókusz-pókusszal” végzett gyógyításairól vél tudni.

„Úneki nem vót *patikai szerje*, hogy tán evvel gyógyított volna, csak imádság.” Fűeket nem gyűjtött, házi orvosságokat nem készített — de rendeléseiben előfordult növényi eredetű orvosság is: „fűvel-fával gyógyította őket. Azok legnagyobb részt országút szélén nött, vad növényök vótak. Vince bácsi szödetta az illetővel. — Ismeröd-e? — Ismeröm. — No, akkor szödjél.” (M. M.)

— „...Gilvás, kelevényös vótam. Vögye is vót. *Kilenc-kilenc* volt mindkét karomon, legénykoromba’ volt. Tüdő Vince ráimádkozott: lassan mondta” [azaz halkán;

¹⁴ vö. Szendrey (45).

¹⁵ I. Sz. Sz. meggyfa címszónál: vö. (Róheim 43/57).

az adatközlő ezért nem tudja, hogy mit]. „Főtt reszelt tököt köllött rátönni, hogy érössze, hamarabb fakadjon ki” — emlékszik vissza a domaszéki Balla Antal. K. I. is így tudja: „magában, seppögve mondta el” az imádságot.

A hajdani Tüdő tanyában lakó rokon, Kiri Gyura már csak emlékezett arra, hogy volt Engi Tüdő Vincének egy „kilós görögdinnyéhez” hasonló *kerek vas* eszköze is, „vót rajta egy kis fogó, azt melegítötte sparheton, azt avval melegítötte, dörgölészte, vasalta a betegöket; csak ruhán körösztül”.

Már az eddigiekből is láthattuk, milyen különös, milyen érdekes intézmény lehetett ez az asklepeionok, az Amphiareion (34), középkori kolostori kórházak hagyományát folytató tanyai kórház. A súlyosabb betegek hozzátartozóit arra kérte, hagyják ott a beteget, hogy ne kelljen minden nap elhozni, azokra „mindön nap ráimádkozott, a körösztöket hányta rá, és röndölni köllött imádkozókat, akik vezekölnek érte”. (Ennek helyi hagyományára mutat egy Szeged-alsótanyai adat, mely szerint a megrontott beteget elvitték a „*búbájos asszon*”-hoz, két hónapig feküdt házában, s az mindennap gyógyította. Ethn. 38, 54, 1927.) Ezek részben a beteg hozzátartozóiból, részben környékbeli öregasszonyokból, illetőleg a tanyán élő koldus házaspárból teltek ki: „mindíg voltak szegényök, akik a kis koszté gondozták a betegöt, imádkoztak”. A beteggondozás munkájában Tüdő Vince és felesége is részt vett. Az egész személyzetet a hozzátartozók látták el élelemmel. A szegényebb betegeket, akik nem tudtak a gondozóknak-vezeklőknek fizetni, Tüdő Vince saját költségén ápolhatta. A tanya egyik nagyobb szobája volt a betegeknek berendezve, ebben három (másik adatközlő szerint tíz körüli) ágy volt. „Ott, abba a szép házba feküdtek bent a betegök. Olyan vót az, mint egy kórház”¹⁶... A betegellátás terhe zömében mégis Engi Tüdő Vince feleségére hárult. Vannak, akik evvel magyarázzák második és harmadik élettársa „kidölését”: „az se bírta sokáig a 10—14 betegöt gondozni, ötetni, azok alól mosni”... F. A. és D. E. emlékezete szerint viszont nem voltak az itt tartózkodó betegek olyan súlyosak, hogy „forgatni köllött volna” öket, inkább föntjárók voltak: „akinek olyan valami betegsége vót, gyüött-mönt az itten”. A betegek *kilenc* napig tartózkodtak a tanyai kórházban.

Csodás gyógyításai közül egyeseket különösen számon tartanak a hagyomány őrzői, elsősorban a vak kislány meggyógyulásának történetét. Ezt három változatban is hallhatjuk: *a*) egy itteni búcsú alkalmával visszanyerte látását *b*) a Szűzanya azt mondta neki: „jobb neköd szöm nélkül élni, mint szömmel elkárhozni” *c*) mások szerint ez a vak kislány egy búcsús alkalmával „elragadtatott”, *Mária-látomása* volt s abban a pillanatban a búcsúsok közül *három* ember meggyógyult. A másik egy horgosi ember esete, aki gyógyulása után gyakran visszajárt ájtatoskodni. Gyógyult betegeinek ugyanis azt mondta volt Tüdő Vince, hogy *újhöld szombatján* menjenek vissza hálát adni. — Ezek közé tartozik veje, bizonyos nevezetű Mihály bácsi gyógyulástörténete is, akit tulajdon lánya rontott meg, „nem tudott beszélni se, nem tudom mennyi ideig és szöhon tért”, s végül Kopecz Papp János esete, ki „szömevilágát rajta körösztül nyerte vissza”.

Legtöbben mégis arra emlékeznek, hogy kápolnája tele volt fölöslegessé vált mankókkal: „tán még kétszáz is vót. Sokmindönt hordtak neki, mert nem kért az azé’ semmit sē. Semmit nem kért, csak amit adtak neki, hát évállalta. De hoztak annak annyi mindönt azoké a nagy gyógyításoké. Sok mankó vót nála, azokat én is láttam, de azt mondják, aranyak (= ékszer) is vótak nála, mer akik möggyógyultak, otthagyták.” És újra egy kis vonás a hús-vér ember képéhez: egy bizonyos Etel

¹⁶ Egyik bűnlajstromában is így szerepel: „Igazi ingyenes vallási szanatóriumot tart fenn” (1).

néni fájós lábait gyógyíttatni járt Tüdő Vincéhez, ő mesélte: „...itt fájtak a lábai, nem erre fönt, mégis mindig fölfelé *simogatta*, pedig nem ott fájt”...

Egy 1902-ből származó levél számos „orvosság nélkül és fizetség nélkül” megnyert gyógyulásról tudósít. A Szegedi Naplóban közölt levelet a mellékleten olvashatjuk.

Három gyógyulástörténetet részletesen ismertetünk: „...*Ördögösöket*, még azokat is *takarított*. Tisztította imádság által. Nem új gyógyított — vezekölni köllött. Van egy béрмаasszonyom, (Szatymazon lakik), az is olyan betegségbe esött, mögszállta a gonosz lélok. Mikó ráesött, mart mindönkit, marcingolta úket, csúnyákat mondott, káromkodott, templomnak tájára se tudták vinni. Hat embör se bírta fölemelni. Ide, Tüdő Vincéhön is úgy vitték: főtötték egy kocsira, mögkötötték kezit-lábát. Sok családja vót, nyolc családja. A legöregebb lánya, az vezekölt érte. Mög is gyógyult. Aki vezekölt, ott maradt vele, míg mög nem gyógyult. Fogadtak imádkozókat: szögényöket. Mög köllött azt fizetni. Felebaráti szeretetbű tötték, de élni csak köllött. *Három kilenced* alatt mögtisztult, él ma is. A lánya azt fogadta, ha möggyógyul, sose mén férjhön. Ott a kilenced alatt vót egy legény, annak is ez volt a fogadása. Mögszerették egymást, de a fogadalom is állt. Elmondták Vince bácsinak, de az *tudta* mán. Én nem oldozhatlak föl tűktöket, menjetök a püspök atyához, gyónjatok mög! — Az föl is oldozta úket olyan főtétellel, hogy az első gyerököt *áldozzák* Istennek. Hát oszt lány lött, od’adták apácának. Lött egy fiú is — nyolc családjuk vót összesen — az mög papnak mönt. E’ mentötte mög az anyját attú a nagy förtelmes bajtú.”

„Egy asszony *möghibádzott* az eszibe. Csirkét akart vagy mit akart vágni, oszt mindig a lábait szidta. Ördöggel ötette, meg mindön, sokára bírta mögfogni. Hát szögény asszony, hát az övött először abbul a csirkelebbűl, vagy mögkóstolta a húsát, azt az asszony mög möghibádzott. — *Hát én is úgy mondom, ahogy az a Viktor nene mesélte itt*. Aztán akkó, mikó sütött a nap, azt nekitartott egy üvegöt (= flaskó!! G. T.) a napnak a Vince bácsi, aztán az ördögöt híttá ki belüle. Abbúl az üvegű. Azt, állítólág, mesélte ez a Viktor nene, hát kigyütt... Az ördögöt kihíttá belüle. Kéröm szépen möggyógyult az asszony, pedig mög volt úgy az eszibe hibázva, hogy csak csuda. Ilyen tudományá vót.”

„Vót egy házaspár. Az asszony nagybeteg vót: *vérfolyása* vót. Azt mondta Tüdő Vincének: gyógyítsa mög a feleségömet. Ha möggyógyul: tizenkét hízott disznóm van, egyet odaadok. Neköm nem köll, Istennek add, de vigyázz, hogy ígéretödet betartsd. Elvitte Tüdő Vincét, bemutatta neki a disznókat, hogy válasszon. Egy olyan selejtös vót köztük. Majd adsz, amelyiket akarod. — Évítették az asszonyt, főszereztek: mindég vótak szögényök, akik a kis koszté gondozták a betegöt, imádkoztak. Le se telt a *kilenc nap* — annyi ideig szokták otthagyni — már a *hetedik napon* möggyógyult. A kilencedik napon gyün az embör. Akkor már mönt elébe möggyógyulva, örömmel. Mögvót a nagy hálálkodás, évitte haza. — Majd hozom a disznót! — Etelt egy, két, három nap — a hét végére vitte csak el: a legselejtösebbet vitte. Közelért a tanyáhon. „Fordúlj vissza, vigyed a malacod. De mire hazaérsz, nem tanálod az asszonyt! Mőghalt. Nem köllött a disznó, torra vágták le. Pócson is így járt egy embör: azt fogadta, ha möggyógyul a kislánya, ád egy méhrajt. Utóbb asztán nem adta. A méhraj fogta magát, emönt Pócra, most is ott van a templom falába, ott zümmögnek. — Itt is így járt az embör.”

B. E. mesélte, hogy a némákat Engi Tüdő Vincénél néhány szóra mög tudták tanítani: „utóbb osztán mondta, mikor így összetötte a kezit, osztán így mondtuk neki: Jézus, Mária, szent József. Akkor mán mondta, hogy „Éus, Máj” —

A csodatevő alsótanyai Szűz Maria.

Nyilvános köszönet az Uristennek. Szeged, augusztus 16

Ódáján a tanyákor, valahol a moráhalmi isko a köröyeken szerény kis tanya has rejtsék a sustoko akacrok körít es csodákat a regeket rebesgetnek róla mindenfele a nepe. Hogy ilyenkor, holdtölte fele amifele nyavalys es testi beegységben szenved emberek a ná a kis hátkonai megjelennek, a Bo dögagos S úr meghallgatja az ó imajukat es aki hiszen, az mg gyögyul.

Erről e kesett ma hozsack egy hosszú iras. Egyással tülekedő, jambor paraszti bűtök, amelyek nem rajyon tudjak ugyan a rendet, de azért nagyon szepen elmondják az egyszerű tanyai nepek istenes óhajait. Az az írástudó parasztember, aki elhozta nekünk az irast, ilyenforma magyarázatot adott hozzá:

— Tegyék bele az irak az újsgba, mert hogy köszönetet mondandak az Istennek, amit az orvosok és szotok nélkül meggyógyított bennünket.

— De a jó Isten nem olvas ám Szegedi Naplót, — mondjuk neki.

— Hat pedig ma képen miak se tudjuk megücsenni...

Ime, kisnyomatjuk hát, atyáknak fia, hád olvasna el minden hívő az alsótanyai csodatevő Maria jótéteményeit. Az emberek albeszélése szerint Egri Vincze tanyáján minden vasár- és ünnepnapon összejűlnek a környék emberei es miután burgón imádkoznak, mindenféle nyavalysajukból rövidesen gyógyulnak. Körülbelül egy évvel ezelőt kezdtek itt ájtatos találkozásokra összejönni a tanyákat. Nemsokára Egri Vincze tanyája szűknek bizonyult es egy különálló épületet emeltek az összeség ó hívek számára.

Isten kezdve még nagyobb tömegek kerestek föl az istenes hajleket. Különösen így holdtölte előtti szombaton tel-pedtek meg a kunyhó előtt es későnap délelőtig ott maradtak; vasárnap aztán kimentek kösűjük egy-egy farsangreudi áldosópap es misét mondott a népek kűben a szabed eg alatt vagy bean a hajlekbán. Előinte csak a környék járt el a misékre, ma már a széles határban ismeretes az Egri-tanya környéken lakó csodatevő Maria. Legutóbb föl is írták a meggyógyult betegeknek a nevet.

Ime szősserinti szövegében az írás, amelynek valóságos kulturórtánti bece van ebben a babonas korstakban is:

Szeged Alsótanyai Szűz Maria tarsulati imaházról mondanak á a köszönetet.

Nem regben kesűlt Egri Vincze tanyájánál egy kis imaházra-ka a szűz Maria tarsulata szaporodasa veget', amnyben a mindenható Istennek erejének, a s. ó: Mar a kegyelméből, a szent olvasó imadkozasa es könyörgések folytán nyertek gyógyulásokat.

Néhányat felsorolunk nevéleg, mert nagy az ómük. A r-ggebbiekrol nem szolbank, mert nem vettük föl e csoda dolgokat, kar, hogy minden vasárnap es ünlep deutan ajtatsag ar alk. Különösen pedig új hold szombatjan jönnek a hívek imadkozni, ugy hogy vasárnap reggel es nyit mi-ute után mennek el. Akit a szent Ferencz-rendi lelki atya mond szent misét nyomorultak es a betegek, a lelki atyát ugy hosa-uk miszeli.

Továb kedves olvasóim írom a hála köszönetök nevet, kik orvosag nélkül es

szűzen nélkül nyertek gyógyulást a jó Isten ó imadkozasa által:

Savanya Feri 9 éves leánya siketmögétől megszabadult. Hala köszönetet mond. D. ak Balazs ak Juliana nevű leánya 1 es fel évig sebes volt egész teste, meg tisztult Hala köszönetet m nd.

Órdög Pál fia, István három éves bajtól nem me-ett, meggyógyult. Hala köszönetet m nd.

H. ka V-ra 70 éves asszony 22 éves labfajásól, aki sebekkel rakva volt, meggyógyult. Hala köszönetet mond.

Gargya Viktor 39 éves asszony 6 évi szemfajásától megszabadult. Hala köszönetet mond.

Szabók Ferencs 26 éves legény szemfajásától megszabadult. Hala köszönetet mond.

Frank Imre 17 éves legény 10 évi betegségtől megszabadult. Hala köszönetet mond.

Kiss Vera 37 éves asszony 7 éves belső bajtól megszabadult. Hala köszönetet mond.

Pap Sándor mellbetegségtől megszabadult, amelyben 4 évig szenvedett. Hala köszönetet mond.

Sarka Piroc 18 éves lány 4 évi sebes nyakfajásától megszabadult. Hala köszönetet mond.

Lovászai Rózál 15 éves belső bajtól megszabadult. Hala köszönetet mond.

Szépál Éia 60 éves asszony 6 éves mellbajtól megszabadult. Hala köszönetet mond.

Kalmár János 15 éves fiú 4 évi szivbajától, akit földhős ejtett es a nyálhabot tartta a kűben, megszabadult a bajtól. Hala köszönetet mond.

Hajdu János kis gyermek szivbajától megszabadult, amelyért szűze hála köszönetet mond.

László József fia, Bó'a, 12 éves, akiben valami rossz szögös volt benne, akit lehetett benne hallani, nem tudom mit csinált, csak hogy meggyógyult. Hala köszönetet mond.

Tandari Rózál 50 éves asszony 17 éves belsőbajtól es göröcsbuzasól megszabadult. Hala köszönetet mond.

Mar most tovább nem sorolom nevűket, számlalhatatlanok azok a jó Isten legyön vesétek.

Hát csak menjetek haza es békében, jambor hívei a krisztusi tanítasoknak es imadkozások tovább is ott az akácóvirágos kis tanyai hásköbén. Aki hiszen, az üdvözül es talán nem is kell ahöz olyan rendkívűli csoda, hogy a ti szelid, istenfélő hitetek erőt ad nektek ahaz a földi élethez es meggyógyít minden nyavalysajukból a leg hatalmasabb doktor, a felhős égben lakó Műndeható, az árvákrak es övegyeknek atyja, szegények pasztora, mindnyájunknak pedig szerető édes Atyja.

Csak menjetek haza es legyen nektek a ti hitetek szerint.

Nyaraló Buapest.

— Fővárosi munkatársunktól. — (Szalmabevégek — Nyári meeting. — A jásszer-nyí pörköltet.)

Hány csillag az égen, fűszál a réten, annyi nota a szalmabevégy Buapesten. Minden második, harmadik ember az. Es a megtest-sült sag, a férjek mintakép, quintessencia, a valamennyi. Semmi áldozatot nem szajná, csakhogy elkűldhe se családja néhány betre jobb levegőre. Es az önfeláldozó, a nemeselekű, a martir utvalásis ithon marad az unalmas, poros, kánikulis melegben — mulatni.

Boldogasszony hava, es az mit minden ón etlen családapa annyi titkos örömmel, boldogan, lásszan, türelmetlenül var. Boldoga-sszony hava hozza meg a szalmabevégyesség aranyos napjait. Es mint a sűmmögő bogárlak a nap ugarában, ugy állkeresnek a szabadság bódító árjában. Számító kereskedők, bürokratikus hivatalnokok, kapzsi penzesszúk, mogorva írók, komoly professzorok es a tarsas élet többi tényezője — egy varázsűtőre leveti

hétkőznapi szűrke köntűt es a könnyű-erd, vidám bulum níp isz balné.

Mulatóhelyek, kis es nagy kortszám, kévéházak rejteit helyin Gik fel tanyájukat a tavol a világtól keszregnek — miert is oly rövid Boldogasszony hava!

Kűnt a Csömör-ut versenypályán ismét bangos az ele. Szinte roskadónak az órási tribűnák a turf asz-nvédéyes emberei alatt. Három kasztra van osztva itt a világ. A méltas es nagyágos urak előkelő hanyirelisséggel kűskernek a szepet táborát, a tekintetes urak már jobban érdeklődnek a mázsa es búkmekkerak iránt, míg az istem nép, leszurva a maga 60 Bliérjéi helyéért, egymást agyonnyomva rohan a totalizátor bódjéjébe, hallgatnak a kűszet-gépek a nyelők el az egész héten át keservezen ömrekegyporgatót Bliéréket.

A nyári meeting különben szépen indul. Jó formájú lovak állanak starthoz es megtelepésében sem lesz hiány. A szent István-díjért elűrendű klasszikus versenyeknek es mar most megindultak a találkások. A nyári verseny legérdekesebb futama ismét szép es szeszűcsös lesz.

A jásszer-nyí pörköltet lehet megűtöni AF mássz ex-főispán es Török A. adár expolgármester, legújában gráziliteros Buapesten. Mielőtt a tárgyalási nap elűroszt Budapestről, Almássy Gyűgyjezői sürgőny ment Berenybe.

- Egyeztek ki ezer forintba!
Visszatment a választ.
Hát-zer fríből nem engedek.
Ujra jött a sürgőny Buapestről:
— Keszortas forintot adunk.
Meglát vite a drót:
— Nem adom mább.

Még egyréhánykor fordult a 'Avirathordó, de — sikertelenül. Pedig megűjarta az ex-főispán. Mert a bíróság összesen 14,000 koronát állapított meg

SPORT.

Armentani vívómester sikere Olaszországban. A szegediek kiváló vívómestera, Armentani Eudárd, újabb dícsőséget szerzett az idei olaszországi tanulmányútján. A veroseli vívóversenyen ugyanis, ahol részt vett a kontinens számos bajnoka, jó eredményt ért el es díszített aranyéremmel jutalmazták a vívását.

A vadász-egylet kögyűlése. A 'Szegedi Vadász Egylet' aug. hó 25-én este 6 orakor a T. szűz szálló kűstermében Bokor Pál elnökölése alatt rendkívűli kögyűlést tart, amelyen az alap- es huszabályok megvaltosztatasa fölött tanácsokznak.

JURÁNOVICS-udvarkertje. Tisza-szálló.

Elsőrendű konyhával es pinczével. Rendkívűl választék különböző evfolyamú asztali es kiváló fajborokban, igen jutányos árakon.

Teljes tiszteltetl Juránovics Ferenc. Utczai kimerőmben 1 liter ujbór (saját termés) 28 kr., 1 liter siller 34 kr., asztali bor 40 kr. A berek tisztaságáért keszekedem. Bearat az utczai kimerőmbé Deak Ferencz-utczai kapun es a főkapun.

Lábizzadás ellen. Kipróbált legjobb orvosság is ajánlott, Armentani es legbiztosabb hátsók szor a FOLYKÖNYV ANTI-SUDOR. Hasonlatos vagyis egyszerű a készítmás, néhány órárt armentani után a lábizzadás a 1000 lépés kevesebbé válik. Ár: 100 pengő 3 dar. 50 Bli., nagy üveg 2 dar. Vidakra az ország se 40 Bli. Ödige vesztélés mellát vesztélés. — Kapható: Henni gyűgyeztetár BUDAPEST, VII. kerűlet, Erzsébet-kerűlet 50. szám. 1902. Budapest. Frankl Antal gyűgyeztetárban — SZEGEDEN — Felsőv. ut. Gyűgy. 16.

azelőtt mög csak mmmmm-nézött, mint a bamba... mög mán amelyik tán többet is: mondta, hogy „mama” az anyjának, de azelőtt még azt sem mondta, sömmit se.”

Sikertelen gyógyításokat is számon tart a hírmondók emlékezete: „nem mind gyógyult mög, kinek milyen volt az érdöme”. A csípőficamos B. E.-nek hosszas próbálkozás után kijelentette: „most már új nem tud semmit se csinálni. Nagyon akart möggyógyítani, de nem sikerült. Roza néni, én magának a lányán mindönt elkövettem, hogy lábra tudjam állítani, de nem tudtam semmi áron lábra állítani, sajnos ez marad így, ahogy van.” (Később műtéttel sem sikerült megoldani). „Vótak vakok is, nem nyílt ki a szömük... idegsorvadásba volt a szömük, oszt azt má nem tudta *leimádkozni*.”

Lázár István 36 évig tanított a közeli, ún. Csalaiskolában. Tőle hallottuk, hogy Engi Tüdő Vince *jószágokat is gyógyított* volna. Többi adatközlőnk ezt nem említette.

4. kép. A hajdani Tüdő-tanya ma (1965). Baloldalt az egykori bolthelyiség ablaka.

A régi tanyaépület ma már dűledező fölső végén az egykori *bolt* a kápolnával körülbelül egyidőben létesült. A kis helyiségnek az udvar felé volt egy lenyíló ablaka, ezen keresztül szolgálta ki — többnyire Engi Tüdő Vince felesége — a vevőket, „a Vince bácsi nagyon kicsit foglalkozott a bóttal. Árultak ottan mindönfélét, mint egy ilyen rőndös boltban: dohányt, mög cukrot”, sőt, petróleumot, de imakönyveket, „lordsi kis könyveket, csillagvezér könyvet, ezör Úrangyalát, imalapokat, rózsa-fűzéröket is: mindig tudta Tüdő Vince, mi köll a népnek, bepakolt ide”.

Adataink bőségesen és igen érdekesen tájékoztatnak Engi Tüdő Vince (*halott*)-*látói, tudóseberi* tevékenységéről is. Legrészletesebben K. I. elbeszéléséből tudunk

erről. (Adatait a szegedkörnyéki halottlító hiedelemkörtől való eltérésük (32) és az adatgyűjtés alább részletezett körülményei miatt mindaddig fönntartással kell fogadnunk, amíg analóg összehasonlító adatok meg nem erősítik.) Azt mások is mondták, hogy „a halottakat nézte, a halottakról álmodott, mik-hogy szenvednek. Láta a halottakat. Azt mondták, beszél a halottakról, beszél velük. Búvölőnek, lát-noknak, imádságos embörnek mondták, ahhon jártak a halottakat nézetni.”

A haláleset után – hagyomány megszabta időpontról nem tudunk – mentek el hozzá, vagy ha az elhunytal álmodtak. Előbb elmentek hozzá, s elmondták, hogy ki után érdeklődnek, majd visszarendelte őket egy-másfél hétre, bizonyos napra, leginkább *keddre* vagy *péntekre*, meghatározott órára (7 –9, 11-re, 14-re, délre sohasem). Ha sok dolga volt, ha sürgős volt, akkor minden órában csinálta. Megtörtént, hogy elfeledkezett a visszarendelt hozzátartozókról, ilyenkor „ha az első időszak letelt, nem tudta *őket* (! = a halottakat; szómágia!) beidézni”, újra visszarendelte az érdeklődőket rövidebb időre (K. I.). *Fehér koszorút* kellett kötni, elvinni neki, „annak ott köllött lenni 9 napig, azt abbú a fehér koszorúból beszélt, mögmondta, milyen sorsa van a másvilágon, mögmondta annak a halottnak mindön bűneit, hogy a jó Isten miért bocsájtott mög neki”, megmondta, milyen ruhában temették el. Egy adat szerint erre a koszorúra ráimádkozott.¹⁷

A hozzátartozókat előbb kiküldte a kerítésen kívülre, „mert még nem érköztek mög, akikkel *viaskodott*. Fekete kocsin, fekete pár lóval négy hatalmas, izmos fekete embör érközött. Leszálltak, bemöntek hozzá. Nagy dörömbözés támadt. Míkor a dörömbözés mögszünt, kigyüttek (a fekete emberek), fölültek a kocsira, (mondván): „mink vesztöttünk, bemöhetnek. Szöröncséjük, hogy nem mink győztünk”. Ezekkel a „másvilági embörökkel” azért viaskodott, hogy „mögláthassa azokat, akiket előhivatott”. Ha többen várakozta halottnézetésre, mikor egyet „levívtak, akkor a fekete embörök kimöntek a kerítésen kívül s mögfogták a kocsi oldalát, vártak. Majd újra bemöntek és civakodtak”. Ezek a fekete emberek szóltak a soron következőnek.

Az érdeklődő hozzátartozókat tájékoztatta az elhunyt helyzetéről: milyen helyen van, a „csapattal” van-e, vagy azon kívül, elmaradt, esőben megy s el van ázva; kilyukadt a harisnyája; kicserélték a harisnyáját, de elszakadt; szenvedése van; ne sajnálják, nagyon jó helyen van; imádkozzanak érte. Utána misét szolgáltatnak, vagy imádságot fogadtak föl (ők maguk, vagy a kúdúsok: Üdvözetöt, Miatyánkot, fájdalmas olvasót), vagy a kúdúsoknak cipót sütöttek, disznóölési maradékot, ruhát, vagy új harisnyát adtak. Ezeket csak akkor viselhette, amikor már befejezte a föl-fogadott imádságokat (K. I.).

Oláh Gellért rendőr feleségének mondta Tüdő Vince, hogy az volt férje bűne: csak olyankor ment el templomba, amikor nagy ünnepeken hivatalosan kirendelték „vérasztani”. „De azért a jó Isten mögbocsájtott neki, nem kárhozott el”, mert egyszer hazafelé menet egy állapotos asszonyt fölvelt kocsijába, s az nagyon mondta neki, hogy „áldja mög a jó Isten!”.

Szélpál István halála után lovai nem akartak hazamenni az istállóba, „csak horkoltak az ajtóba este”. Vince bácsi a koszorút vivő rokonoknak azt mondta, hogy „ott van a lelke az istállóajtóba, azé horkolnak a lovak. Hanem *hét* terhöt vigyenek el egy szögénynek, akkor aztán elmúlik, elmén.”

T. I. mesélte: „A napamnak vót egy rózsafája. Mindön évben *hét* rózsza nyílt rajta. Mindíg maga öntözte, kapálta, gyomlálta. Halála előtt elmondta neköm, hogy hét kis ártatlan magzatot temetött oda. Álmában mindig sírtak-ríttak, nem hagy-

¹⁷ Csak egy felületes, nyilván nem személyes tapasztalat alapján íródott újságcikkből (17) tudunk arról, hogy „*kútjába belenézve* (vö. 160. l.) látta a lelkeket a másvilágon.

ták nyugodni. Tüdő Vince mögszánta. Imádkozott érte és hét évig hét-hét könyeret köllött sütni hét szögénynek. Aztán ütethette el a fát, hogyha már nem élhettek — virágozhasanak a földön. Aztán többet nem sírtak, a napam mögnyugodott. Halála után a rózsafa elszáradt”.

Arról nincsen tudomásunk, hogy elveszett holmi, ellopott jószág felől érdeklődtek-e nála. Domaszéken viszont azt mesélték, hogy egy asszony, ura tiltása ellenére kiment Tüdő Vincéhez ajtatoskodni. Zavarában-sietségében otthon felejtette olvasóját. Az áhítat kezdete előtt Engi Tüdő Vince megmondta, hogy van itt egy asszony, akinek nincsen olvasója. Egy főtebb leírt esetben is láttuk, hogy tudott két fiatal titkos fogadalmáról, tudta, hogy az ígéretével adós férj közeledik házához s milyen szándékkal. D. V. mondta, hogy vezeklése közben Tüdő Vince mindig tudta róla, milyen szánandó állapotban van, hol-hogyan kell segíteni neki. Azt is tudta, mikor mennyi idő alatt ér haza falujába: „mindönt mög tudott mondani”. Kiss Gyula tudni véli (I), hogy térden-templomba-járásért „azt megnyerte, hogy mindenkinek meg tudja mondani, meddig él még”. Egy adat szerint a közelben lakott, azóta szintén elhunyt Császár (Pútyi) Örzse halottlító asszony Engi Tüdő Vincétől (is) tanult volna.

Csak tápai adatközlőktől hallottunk arról, hogy Tüdő Vince „tátos volt, foggal születött”. Ismerve a gazdag tápai táltos hiedelemkört, és abból, hogy Tüdő Vince táltossága főleg halála után derült ki (mint alább látni fogjuk), valószínűnek látszik, hogy a Tüdő Vince-hagyomány a táltos-mondakör egyes elemeivel utólag kerekedett ki. Mégsem véletlenül kapcsolódtak az ismert mondai motívumok az ő alakjához, mert, mint több paraszti kultúra talajából kiemelkedett egyéniségről kimutatták, a pap—orvosló—tudós—táltos—művész képességei, vonásai különböző arányban keveredve, de mindegyikükben megtalálhatók (30, 31, 32, 33, 40, 41, 42).

Bödő Roza püspöklelei halottlító asszony mondatkörében (32) találjuk meg a mását annak a — táltosviaskodás szelídebb változatának tartható — történetnek, mely szerint Tüdő Vince tudóstársát nagy szélben, fiákerrel (hiedelmek modernizálódása!) elvitte messzi határba, „mert a tátosok mögvívnak”.

„Egyször aztán gyorsan mögbetegödött a Vince bácsi, egykettőre mög is halt. Rengeteg nép volt a temetésin, meg hatalmas szél fúj, nagy bolond szél, mert a Vince tátos volt.” A néhai tápai énekösasszony, Nyinkó Mihályné, Kószó (Palika) Erzsébet mesélte, hogy csodás módon ott lehetett Tüdő Vince temetésén. Féltfizkor indult Tápérről, s délben már a kb. 24 km-re levő Alsóközpontban volt: „mi vitt bennünköt? Szél-é, angyal-é? — Azon az éccaka olyan vihar volt, hogy vastag fákat csavart ki, tetejeket hajgált. Így az úton el voltak dülve a fák, embör nem bírta fölemelni. Mindönki azt mondta, azért volt a vihar, mert tudós embör halt mög. Így mondták rá — hát nem tudom”. Másik szemtanú szerint: „Aratás körül vót. Nagy szél fúj — olyan szél fúj, mint máskor is” (M. R.).

„Utoljára mán két mankón mönt, de mondta is, hogy mikor ű mög akar halni, két mankón mén. Mög tudta mondani előre. Mögmondta, hogy mán mikor ű meghal, únála nem véraszt senki, de nem is vérasztott”. Holttestét kápolnája előtti szín alatt ravatalozták föl, „onnan kocsiival kivitték Alsóközponttra”, mai nevén Mórahalomra, ott temették el. A mórahalmi rk. plébánia halotti anyakönyvének IV. kötete 194. lapján olvasható bejegyzés szerint Engi Vince, Ördög Veronika özvegye, 57 éves, Szeged Mórahalom 464. sz. a. lakos, utolsó kenetben részesülve, 1922. augusztus 31-én tüdőgümőkórban elhunyt, Szemmeiszter István káplán temette Szeged-Alsóközponton, szept. 2-án. 1966-ban Mórahalmon jártunkkor sírját még a temetőcsősz sem tudta megmutatni.

Sírja elenyészett, de emlékezete, híre-neve szájról-szájra hagyományozódva tovább élt és él ma is. Ebben nagy szerepe lehetett a még halála után is sokáig a Tüdő

tanyán élt koldusasszonynak, Gárgyán Viktornak részben továbbhagyományozóként (az adatközlő Kiri Gyurának fiatalkorában cipésműhelyében sokat mesélt Tüdő Vincéről: „én is úgy mondom, ahogy az a Viktor néni mesélte” K. Gy.), részben a mítoszoknak-hiedelmeknek kedvező légkör fenntartójaként. Egy nagy könyvből jósolt arról az időről, mikor „gyűnnek az antikrisztusok, oszti elviszik az élelmet, a férgek kirágik a veteményötöket, mög határszaggatás lössz, de végül visszakapja mindönki a földjeit”. Mikor ezt jósolta, olyan jól éltek, hogy „lehoradták a Tiszára a halaknak a tiszta búzát”. Nem hittek neki — később az ötvenes években, a „padlássöprésök” idején ennek a jóslatnak beteljesedését vélték fölsísmerni. (Mint láttuk, az apokaliptikus idők Engi Tüdő Vince prédikációinak is kedvelt témája volt). „Aztán imádkoztak ám mindég ezek a kúdúsok itt a Vince bácsinál, mán még mikor a Vince bácsi elmúlt és mink idekerültünk. Ez az Antal bácsi és Viktor néni mindig imádkoztak, nem vót más dolguk, mert úgy-e úk ebbül éltek. [Az ötetés szokására céloz.] Akkor, ha a kisgyerököt valaki mögverte szömmel, aztán rítt, akkor egyűttek, Viktor néni ráimádkozott. Valamivel mögszentölte, akkor jobban lött a gyerök. Magába* mondta mindig el. Ráimádkozott, rávetötte a köröszöt, mögszentölte szentöltvízzel” (K. Gy.).

„Még halála után is nagyon sokan egyűttek a köröszthön, hány kerülte térgyönállva, akik ott gyógyultak mög.”

Tüdő Vince máig is élő eleven hatását legszebben az bizonyítja, hogy annak idején ponyvairatként terjesztett ún. „igeimádságát” Szeged környékén nagy becsben tartva betegek és vajudók fölött imádkozzák el, illetőleg rájuk borítják.

Tüdő Vince igeimádságában éppúgy, mint az Úrangyalában János evangéliumának első mondatai rejtőznek, amit gyógyító varázsszövegként, ráimádkozásként Szent Ágoston idejétől napjainkig használtak. Mindennek kultúra-, és egyháztörténeti összefüggéseit Bálint Sándor írta meg egyik megjelenésre váró kéziratában. A fenti gondolatmenet is — a szerző szíves engedelmével — innen származik.

A Tüdő Vince körüli hagyományt csak megerősíthette, és tudományuk családi eredetere, hagyományozódására utal az, hogy Balotaszálláson élt testvére, Nacsáné Tüdő Vera is imádságos asszony volt, betegekre is ráimádkozott. Azt is mondják, hogy Tüdő Vince Roza nevű leánya pedig boszorkány lett, ki saját férjét is megrontotta. Erről föntebb szólottunk.

Igen érdekes, hogy bár a kápolna fölszerelését Engi Tüdő Vince halála után az illetékes egyházi hatóságok tüneményes gyorsasággal elvitették, a harang a másik határba került, a kápolna „rommá vált”, lassan a Tüdőkörösz is tönkrement — a kultusz mégis nem ezekhez, hanem a helyhez rögződött. Énekös Makra Ferenc zákányszéki búcsúvezető még 1965 Péter-Pál napján is imaórát tartott a Tüdőkörösznél. Most ez a nap a körösz búcsúja. [Figyeljük meg, hogy az időpont azonos az egykori nagy búcsújárásával!]. A — valószínűleg 1902-ben állított — és 1965-ben megújított — Tüdőkörösz öntöttvas corpusán és Mária alakján kívül megmaradt egyetlen darabja a Tüdő tanya padlásáról került elő 1965-ben, azóta Bálint Sándor őrzi gyűjteményében. Móra aranyos humorú novelláihoz hasonló az a — hagyomány szívósságát jellemző — történet, amit Bálint Sándor szíves szó- és levélbeli közléséből ismerünk. A hagyomány szerint Tüdő Vince megtiltotta, hogy keresztjét kimozdítsák helyéből, elkövetendőjét megátkozta.

„1965. szeptember első szerdáján egy reggel éles, ideges csöngetés riasztott meg. Két ünneplősen öltözött tápai parasztasszony állott az ajtóban. Az idősebb (az adatközlő D. V.) ellenséges hangon szólt rám: én vagyok-e az a Bálint Sándor? Mondtam neki, hogy idáig még én voltam.

Naponkint elmondható ima.

Oh szentséges Ige, kérlek téged, ki méltóztattál az Atyaisten kebeléből leszállani e siralomvölgyébe, a szentséges szűz Mária méhében emberi testet vettél magadra értünk bűnösökért. Oh szentséges Ige, kérlek téged, hogy azzal a mennyei kegyelemmel és malaszttal, melylyel szentséges Atyád kebeléből leszálltál oh szállj meg az én szívemet, lelkemet és elmémet, hogy míg élek, e siralomvölgyében néked hiven szolgálhassak, téged dicsőíthesselek és imádhassalak. Oh szentséges Ige, égből szállott kenyér, Jézus Krisztus, jöjj az én szívembe, maradj nállam örökké. Amen.

Ezután, 3. Urangyala mondandó.

Kiosztja. Engi Vincze.

Trapić J. Szeged.

5. kép. Az ún. „igeimádság” egy példánya. (Bálint Sándor gyűjteményéből)

6. kép. Az egykori „Tüdőkörösz” felirata (Bálint Sándor gyűjteményében)

— Akkor magánál van a Tüdő Vince köröszte?

— Egy része csakugyan nálam van. Erre így ítélkezett:

— Magával az ördög incselködik, majd a pokolba jut.

— No, — mondom — addig is kerüljenek beljebb, mondják meg, hogy is gondolják.

Viktor néni ezután, mintha a másvilág követasszonya lett volna, nagyon szigorú hangon előadta, hogy ő gyerekkorában sokszor kikísérte beteg édesapját Tüdő Vincéhez, aki olyan imádságokat szabott nekik, amelyeket a keresztje előtt kellett elvégezni. Többször hallotta tőle, hogy áldott az a kereszt és elkárhozik, aki pusztító szándékkal hozzányúl és elvesz belőle. Meg is átkozta, aki a keresztnek bármit is árt.

Az öregasszony nagyon ünnepélyesen figyelmeztetett, vigyázzak, nehogy Tüdő Vince átka teljesedjék rajtam.” A megfelelő magyarázat után „a beszélgetés megnyihült, Viktor néni szentképeimet, szobraimat is látva megnyugodott. Búcsúzkodásnál mindkét asszony könnyhullatva csókolgatta, lelkendezve simogatta az emléket, amelyet ebben az áldott pillanatban magam is a Megváltó keresztjéből valónak éreztem...”

A néphit és népmondák kedvelt alakjaihoz hasonlóan a nép képzelete mindmáig nem fogadta el jötevője halálát. Átokházáról származó szeremlei (Bács m.) telepesek az emberi élet határán túl, az elmúlt években többször is „látták” a Baja melletti Vodícán: „ide is el szokott gyünni búcsúra, imádsággal” (M. I. 1968.).

Engi Tüdő Vince vonzásterülete, a hagyomány elterjedési területe lényegében megegyezik a Város határával, illetőleg a szegedi rajzások területével. Nemcsak magyarok, hanem más nemzetiségűek (torontáli göröghitű rácok „bőszoknyás rácok”, torontáli svábok) is fölkeresték. Egyik adatközlő kijelentése tehát: „százkilóméterről is jöttek hozzá”, nem is túlzott.¹⁸ Nagy hírét jellemzi, hogy még ilyen meszeségből is eltaláltak a — még ma is eldugott, — csak „székelt” utakon, dülőkön megközelíthető tanyára. Egy távolról hozzá zárandokolt híve találóan mondta: „szó után el löhet mönni még a pokolba is”. Tüdő Vince általában nem ment sehová sem, mindössze arról tudunk, hogy Tápén járt egy betegnél.

¹⁸ Az adatközlők, ill. az adatokban előfordulók lakhelyei: Ásotthalom [= Átokháza], Mórahalom, Baromjárs, Öttömös, Domaszék, Zákányszék, Horgos, Röske, Tóvár, Nagyszéksós, Martonos, Ókanizsa, Cérnabara, Szabadkai határ, Topolya, Kenizsa, Kelebia, Balotaszállás, Szeremle, Sziráki kocsmá (kb. 50 km), Szeged, Tápé, Szatymaz, Szentkút, Kiskundorozsma, Makó, Arad. A Szegedi nagytájról: Szegedi Szótár (25/I. 8.)

A hely máig is meglevő elhagyatottságát elég néhány számadattal jellemezni.
A Tüdő tanya távolsága

országúttól 3 km,

legközelebbi kórháztól (Szeged) 20 km,

legközelebbi orvostól (Tüdő Vince idejében: Feketeszél) 6 km.

legközelebbi templomtól (Mórahalom) 8 km, (Domaszék, Zöldfás) 10 km,

legközelebbi iskola (1854-ben létesült, bojárhalmi) 6 km.

Annakidején lelki magárahagyottságuk még kiáltóbb lehetett: „...itt már templom csak a Móra községben vót. Nem is templom, csak kápolna abba' az időbe” még. Aztán Röske, Horgas, mög Város [ti. Szeged] — ezök mind messze vótak: itt a környékbeli idős asszonyok idejártak Vince bácsihoz, ott imádkoztak.”

...1931-ben történt: az adatszolgáltató K. Gy.-nak idélen gyereke született, „a körözségöt megbírta, de elmúlt”. A pap igen sokat: egy heti munkabérért kérte a sír megszenteléséért, ezért elhívott egy imádságos asszonyt, meg egy jóhangú susztert. A sírásó hozta szenteltvízzel megszentelték a sírt, után a kocsmában megülték a kisgyerek torát...¹⁹

Mit tettek ilyen körülmények között a „hivatalosok”? Nem hittek neki, „fincogtatták”, „húzták-vonták a csendőrök: becsukták este, röggelre otthon volt”, rendőrökkel figyeltették, a mórahalmi plébános megverette, „mondtak arra füt-fát”... Az Engi Tüdő Vince ellen indított sajtó-, rágalomhadjáratot tudomásunk szerint a Szegedi Napló indítja meg 1902-ben (4 cikk). 1903-ban egy, 1904-ben két cikk jelent itt meg s ugyanez évben még egy a Torontál c. hetilapban. Ezekben Tüdő Vincét „népbolondító”-nak, „alattomos népamító”-nak nevezik, kuruzslással, kártevással vádolják. „Amit Tüdő Vince csinál, az már túllépi a fanatizmus határait... belebotlik a butítás légkörébe... nagy diadalára a sötétségnek, mely szabadon tenyészik.” 1902-ben tűzrendészeti kihágás miatt elítélik, mert nem jelentette be a Kisasszonynap böjtjén tanyáján tartott gyertyás-fáklyás körmenetet. A sajtó tiltakozik az erélytelen intézkedés ellen, mert „azon a környéken nem csupán a vallási téboly fanatikus alakjai ülik orgiáikat, hanem a közerkölcsiség, a közegészség parazitái is” (4).

Az 1904 őszi helyszínre kiszállt — egyházi és világi tagokból álló — bizottság (7) megállapította szabálytalanság mindössze annyi, hogy kamara építésére kapott engedélyt és kápolnaszerű imaházat épített (parturiunt montēs...). A tanúvallomások szerint még abban is vétkes, hogy

- a) fekete misét (!) tart, „hol a vallásosság örve alatt megbotránkozott erkölcstelen-ségek történnek”²⁰
- b) jövőmondással,
- c) betegek gyógyításával foglalkozik,
- d) magát Isten kiválasztott emberének hirdeti, „s a hiszékenye mberek vallási ér-zületét a saját hasznára aknázza ki”
- e) pénzt gyűjt, s avval nem számol el senkinek (7, 8).

Ezt a hangnemet viszi tovább a Szegedi Napló 1909- 1912- és 1917-ben megjelent cikkeiben. A főntebb idézetek remélhetőleg kellően érzékeltetik e cikkek hangvéte-lét. Zömük — jellemző módon — név nélkül, vagy álnév alatt jelent meg. Az 1902. aug. 2-i cikk (2) szerkesztőségi kommentárja (4. kép) az egyetlen megértő, elfogadó hangú írás a Tüdő Vince körüli sajtóháborúban. Közben Tömörkény is véleményét mond 1903- 1905- 1907- 1909- és 1917-ben közölt írásaiban.

¹⁹ Ehhez vö. (Tömörkény 47/335—6).

²⁰ Félreértés elkerülése végett, az Ért. Sz. szerint fekete mise = a) a misét parodizáló szer-tartás, b) csoportos nemi kicsapongás, orgia.

Több éves csönd után ismét „köztudomású” lett „Engi Tüdő Vince tanyai magyarról...”, hogy odakint titokban papi funkciókat végez és osztogatja a penitenciát”. Jászai Géza apát, Barmos György és Nagypál Kilit plébánosok helyszíni vizsgálat-tal „megállapították — idézzük tovább a Szegedi Napló 1909. jan. 16-i számát (12) — hogy *bolítja lévén, az ott való vásárlásra buzdította a tanyaiakat ékes és kenetteljes szentbeszédével*”. A vizsgálatban résztvevő szegedi polgármester azért megindította Tüdő Vince ellen az eljárást... Másnap újabb cikk jelenik meg a Szegedi Naplóban (13), ezúttal Cserzy Mihály egy írásából idéznek, aki helyszíni, saját tapasztalatai (és hozzátehetjük: hibás, fölületes, elfogult megfigyelései) alapján körmönfont lélek-kalmárnak, tanyai népbolondítónak, dologtalan szatócsnak, furfangos számítónak titulálja. Arról nem ír, hogy *személyesen* találkozott-e, beszélt-e Tüdő Vincével? Tö-mörkény legalább böcsületesen bevallja, hogy bár „valami Engi Tüdő Vince nevezetű tanyai ember az ipam tanyájától *nem messze* csodadoktorkodott” ennek ellenére „*sohasem láttam*” (11/373, 15/384). Rasputinfiókok c. elbeszélésében Rasputinfiók-nak, vén kujonnak (Engi Tüdős Vincének írva, ki ekkor 53 éves volt...) nevezi, aki „hókusz-pókuszokat csinál”, „bolond dolgokat ordinál”, vándorszínészekről el-lesettnek tűnő „apostoli mozdulatokkal jár-ke” (18/438). Azt állítja, hogy „esten-den, munka után az ereszek alatt leheverő, álmodozó emberek sokat beszélnek róla” neki — (15/384). Különös, hogy félszázad múlva talán ugyanezek az emberek, vagy fiaik egészen mást és és egészen másként beszéltek Tüdő Vincéről...

A Szegedi Naplóban 1912-ben név nélkül megjelent harcias cikk (16) vádjai, hangneme változatlanok. A cikk szerint „Alsótanya álpüspöke” „fanatizálta a la-kosságot”, de a hatóság végül is megsokallta a „titokzatos férfiú” ténykedését: kápolnáját bezárták, kulcsát elvitték, „az ál-püspökre pedig keményen ráparancsol-tak, hogy *ne dicsérje az Istent*, elvégzi azt helyette más, *aki abból él*” — éppoly hasz-talan, mint ahogy annakidején a jeruzsálemi főpapi tanács az apostolokra (Csel. 5.). Négy év múlva „az alsótanyai kapitány *az egyház kérelmére* magához citálta a szent férfiút, *lecsukással, börtönnel fenyegette*, de mindhiába”. Úgy látszik, nem túlzott jámbor katolikus búcsúvezető-énekes asszony tápai adatközlőnk, mikor ezt mondta volt: „az öreg Barmos plébános — mórahalmi lelkész volt — mögírgyölte a hasznot. Nem jó — mondta Tüdő Vincének — hogy ennyi nép jár ide, felezzük mög a hasz-not.”

„Végül is — folytatja a Szegedi Napló idézett cikke — most maga a *csanádi püs-pök*, Glattfelder Gyula *írt át* a város tanácsához, hogy tegyen valamit ezzel a *félelme-tes emberrel*, mert babonás üzelmeivel megrontja az egész alsótanyai lakosságot. Így szól a püspök levele:

„Engi Vince alsótanyai lakos babonás üzelmeinek véget vetendő s a jámbor híve-ket minden visszaéléstől visszatartandó ezen egyházmegyei hatóság három évvel ezelőtt *kérte a hatóságot*, hogy a könnyen hívő egyszerű népnek Engi Vincéhez való zarándoklását a saját hatáskörében *megakadályozni* szíveskedjék. Az időtől kezdve az alsótanyai kapitányság *éber őrködése* miatt is végeszakadni látszott a visszaélé-seknek, mígnem a közeli napokban a mindszei plébánostól érkezett hozzám pana-szos levél, mely szerint Engi Vincéhez ismét zarándokolnak hívek, s nevezett azt híreszteli, hogy a püspök engedélyével kápolnát fog építtetni. A levél alapján *jelen-téstétel* végett felhívtam alsótanyai lelkész azt jelentette, hogy az ottani hívek nem gyülekeznek már Engi Vincénél és a vidékiek sem keresik fel. Azt azonban valónak állítja lenni, hogy Engi Vince egy kápolna építésén fáradozik, és e *szándékát a kerületi esperesnek be is jelentette*, aki azonban a kérelmet *megtagadta*. Mivel pedig az alsó-tanyai lelkész a saját hatáskörében nem tudja ellenőrizni, mikor jelennek meg a szom-

szédes községbeli hívek Engi Vincénél, tisztelettel kérem a tanácsot, hogy az alsótanyai kapitány közbejöttével Engi Vince tanyáját *figyeltesse meg* és az esetleg mutatózó visszaélések *meggátolása* céljából tegye meg a szükséges intézkedéseket.”

Vagyis a legfőbb egyházi és világi hatóságok — legalábbis másodkézből származó, s mint fentebb is láthattuk, elég kétes értékű értesülésekre támaszkodva — egymásra hárítják a kényes föladatot, de egyik sem képes hatékony intézkedés megtételére. „...Hiába volt sokáig az okos szó, papi szó a népnek... a hatóság se bírt vele, a bolondító csalmatag hatását elnyomni nem lehetett” (5). Hogy mi legyen ez a „szükséges intézkedés”, az már az előzőkből sejthető (megfigyelni, ellenőrizni, meggátolni, megakadályozni, bezárni). Tömörkény is megírta e módszereket Pusztai sámanok c. elbeszélésében (15/385—6). „Egy törődött testű parasztember, Engi Tüdő Vince ellen, hogy végét érje, példátlan harcokat kellett vívni” írja ugyanő más helyütt (10/57). „Azt mondta az a lelkiatya, aki itt ki vót, hogy a jó Isten aszonta, mikor fölment a mennybe, hogy rajtatok kívül, aki tanít, átkozott lögyön. — De hiába, akarmit csináltak neki, nem bírták eltítani. Üldözték, de nem ért neki semmit se, azért csak hótta napjáig mindönt mögtartott, csak úgy végezött mindön imádságot, mint azelőtt.”

Miért volt szükség 1902-től 1917-ig néhány évenként megismételt publicisztikai (és valószínűleg adminisztratív) hadjáratot folytatni ellene²¹, s miért volt ez mégis eredménytelen? Nem ért el a Város keze a messze Domaszékre? Túloztak volna az újságírók, vagy talán Engi Tüdő Vince is csak afféle uborkaszezoni töltelék-téma volt számukra? Vagy a mulasztások miatti rossz lelkiismeret projektív munkamódjának tünetei a meg-megújuló vádaskodások?

Az egyházi és világi hatóságok lassú és nehézkes ügyintézése mellett — mikor pozitív cselekedetekre, emberi viszonyulásra és nem személytelen, bürokratikus intézkedésekre lett volna szükség — bántó ellentétként hat az a tüneményes gyorsaság, és alaposág, mellyel halála után a kápolna széthordását végrehajtották.

Hiába írta volna le Tömörkény idézett elbeszélésében (15/387—90) olyan szépen a nagy távolságok miatt kielégítetlenül maradt lelki igény létrehozta kápolnákat? Elfeledkeztünk arról, hogy ez az igény és elhagyatottság a történeti egyházak, az intézményes népjóléti egészségügyi szervezet nehézkessége miatt már kezdettől fogva kialakították a népi vallásosság és gyógyító tudomány primitív, a helyi adottságoknak megfelelő, az igényekhez alkalmazkodó (szervezeti) formáit, melyeket a hódoltságú időkben — és mint láttuk: a századforduló után is — az alsóvárosi ferencesek olyan eredményesen és ügyesen ki tudtak használni? (vö. 160 l.).

Ha a szentember—gyógyító—jós—tudós—táltos—halottlátó—boltos Engi Tüdő Vince művét és munkásságát csak ilyen primitív, első megközelítésben társadalmi jelenségnek tekintjük és föltételezzük, hogy létrejötte nem véletlen, hanem szükségszerűség következménye, mert szükségletet, igényt elégít ki;

ha pasztorációs tevékenységét nem a kánonjog és dogmatika szempontjából, kórházát nem a modern technika-, orvosságok-, és orvosi ismeretek adta lehetőségek mellé állítva, avval összehasonlítva marasztaljuk el;

²¹ Eltérő érzelmi motiváció eredménye, de egyaránt téves a népi adatközlő és Móra állítása, mely szerint Engi Tüdő Vince ismételen és több évre is meglakta a Csillagbörtönt, s hogy mindez csak öregbítette volna népszerűségét, fokozta hitelét. A Csongrád Megyei I. sz. levéltár és az Igazságügyi Minisztérium Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokságától kapott adatok szerint 1902 (Engi Tüdő Vince működésének hozzávetőleges kezdete) és 1922 (halála éve) között a börtön törzskönyveiben neve nem szerepel. Ellenben lopás miatt a jelzett időközben ismételen tartottak fogva egy Engi Tüdő István (sz. Szeged-Alsótanya, Domaszék; 1890. jún. 26.; a. n. Ördög Anna, apja: E. György; fogl.: földműves napszámos) fegyencet, aki — személyi adataiból ítélve — közeli rokoni kapcsolatban lehetett volt Engi Tüdő Vincével.

— ha boltját nem a mai közegészségügyi előírások mérlegén mérjük meg is találjuk híjjával, — akkor lehetetlen észre nem vennünk, hogy Engi Tüdő Vince adott lehetőségei és képességei határán belül reális és jogos lelki-testi igényt igyekezett kielégíteni. S bár fáj, és tiszteletlenségnek érezzük, de vitába kell szállnunk a korabeli világi és egyházi személyiségekkel éppúgy, mint a szegedi értelmiség javával: Cserzyvel, Tömörkénnyel, Mórával, mert nem ismerték föl ezt az igényt és Engi Tüdő Vince igazi szerepét.²²

Nem dicsérjük kritikátlanul a régi szép időket, nem állítjuk, hogy — századfordulói szemmel nézve is — a Tüdő-tanyai „kórház” minden igényt és minden szempontot kielégített. De akkor, amikor korszerűtlen és nem gazdaságos kiskórházainkat meg akarják szüntetni és „a hatékony és racionális gyógyítás érdekében tervszerűen felépített s különböző funkciókra berendezett kórházrendszert teremteni” (46) szándékoznak, nem hallgathatjuk el azt az aggodalmunkat, hogy a higiéniés szempontok mellett a mentálhigiéniések, a lehetőség szerint maximális komfortra törekvés mellett betegeink lelki komfortérzésére törekvés, a somatikus gyógyítás célkitűzései mellett a psychosomatikus szempontok háttérbe szorulva mellőzöttek.

Pedig modern példákra is hivatkozhatunk, tragikomikus, de mindkettő a „leg-sötétebb Afrikából” való. A Lambaréne-i leprakórházat Albert Schweitzer tudatosan, a fentebb említett szempontok miatt — mutatis mutandis — néger falu mintájára építette föl. Nigériai falukat pedig Adeoye Lambo tervei szerint elmebetegekkel telepítettek be. Mindkét intézmény kiállotta az idő próbáját...

Tüdő Vince még „hóttá után” sem nyughatott. 1942-ben a Délmagyarországban (23) az eddigieknél is izléstelenebb és gorombább támadást intézett „Régi Krónikás” álnév alatt Szigethy Vilmos Tüdő Vince ellen. „Megkötyagosodott fejű” „régii tanyai népbolondítónak” „vajákos naplopónak”, a „virrasztók meg a koppányok” rokonának, „vén bűnös”-nek. „szerencsétlen hosszú, vékony figurának” nevezi, akinek „dagadozik a szűgye” (sic!), akinek „büdös a munka, kellemetes a tunyaság”, aki „gyakran és sokat forgatja a szeme golyóját” (ez meg valószínűleg az időközben Szűcs Sándor közölte Csuba Ferenc-mondákból került át).

Nem derült ki, hogy a Régi Krónikás helyszíni, saját tapasztalatából írta-e, amit megírt (bárgyú tévedései ez ellen szólnak). Óhatatlanul fölvetődik bennünk a kérdés; kinek volt szűcsége még ekkor is a gyalázkodásra, önmaga igazolására és miért? Nagyon nehéz mindezt elfogult rosszindulat föltételezése nélkül értelmezni.

Az utolsó támadás 1944-ben érte. A Délmagyarország ápr. 2-i számában „Régi riporter” „Új részletek Engi Tüdő Vincéről” címmel cikket közöl (24). Csak arról felejtkezett el az igazság és jog bajnoka, hogy ezek az új részletek 27 évvel azelőtt alig néhány mondatnyi eltéréssel már megjelentek a Szegedi Naplóban (17) — akkor még név nélkül. A „Régi riporter”: Sz. Szigethy Vilmos.

Közben már kezdenek kialakulni a másik, az igazi Tüdő Vince-arckép vonásai: Orosz István önéletrírásának bevezetőjében Bálint Sándor méltatja elsőként Engi Tüdő Vince egyéniségének pozitív vonásait, munkásságának jelentőségét és értékét az adott időszakban és kultúrában (21/19).

²² Fölületes, hibákkal teli, elvtelen és lekezelő írásokkal — mint pl. Kiss József cikke A Hét c. szemléjében (14) — nem vitázunk.

„Mit látni mentetek ki a pusztába?
Szélingatta nádszálat-é?... Puha ruhába
öltözött embert-é?... Profétát-é?”
(Luk. 7:24—26.)

Klasszikus tömörséggel fogalmazta meg Tömörkény azt, amit ma „beállítódásnak”, „várakozásnak” (elvárás) nevezünk, (nem véve észre, hogy ő maga is áldozattá esett): „Furcsa hitélet ez... egy darab az ősből, egy darab az újból. És lelkek, amelyek a természetfölöttit sóvárogják, könnyebbülnek meg általa... Ködös, világatlan faluszéleken ilyen történelmek történnek. Elhagyott lelkek vigasztalásért és testi bajokban való okulásért tanácsadó lelkekhez eljárnak. A tanácsadó lelkek pedig adnak tanácsot. Olyant, amilyent bírnak” (15/387).

Nyilvánvaló, hogy mindenki azt látta, kapta, találta meg, amit várt, amit keregett: akinek misztikus-kathartikus-vigasztaló élményre volt szüksége éppúgy, mint aki visszaélés után szimatolva keresett népbolondító lélekkufárt.

Az írásos dokumentumok kisszámúak, szegényesek.²³ Sem a kortárs-írók műveiből, sem a szájhagyományból nem rekonstruálható valamiféle sosemvolt „objektív valóság”, Engi Tüdő Vince archetypusa. Csak az volt, ami pórnak-úrnak szemében, szívében, hitében, eszejárásában adva volt. A két arckép: az ideális és a torz nem egyesíthető. Mászt jelentett Engi Tüdő Vince a „választottak” és mászt a „hivatalosak” számára, másként élték meg, emlékeztük, képzeletük másként szépítette, torzította vonásait. E változtatás *tendenciája*, iránya, mozgató erői a lényegesek, ezeket tudjuk működésük közben, folyamatukban: in statu nascendi megfigyelni.

Kiss Gyula Alsótanyáról keltezett, „Alsótanya profétájá”-ról szóló írásába (1) nyilván a századforduló spiritizta divatja hatására került bele a főntebb (8. j.) már idézett materializációs tünemény.

Tömörkény és Móra közvetett, kétkezi emberektől származó élményei, értesülései az első szűrőn áthaladva, az ő szkeptikus-irónikus egyéniségükön szűrődve át irodalmi, magas műveltségi elemekkel gazdagodott, ebbe az irányba torzult. Folyamata elég jól megfigyelhető, ha Tömörkény Engi Tüdő Vincéről szóló híradsait időrendbe állítjuk, s utána tesszük még Móra elbeszélését a harmincas évek elejéről. Így került bele az ő Tüdő Vince-képükbe a Rasputin és Mohamed analógia, illetve motívum, az „apostoli mozdulatok”, a beteg ajtóra fektetésének története, a „püspökség”, a gyóntatás, a trachoma-gyógyítása. Ezekről sem korábbi írásaik, sem a népi adatközlők nem tudósítanak. (176. l.).

Előbb már néhány adattal jellemeztük az egykori Domaszék gazdaságföldrajzi és szociális helyzetét. Hozzá kell ehhez tennünk még azt is, hogy Domaszék ma a szegedi táj egyik legintenzívebben művelt területe, kiváló terméseredményekkel, a dán parasztkéra emlékeztető magas és modern mezőgazdasági kultúrával, élet-színvonalal (39). Ez a vidék ma még sokhelyt békésen, szervesen és elevenen együtt él Szeged népe archaikus paraszti kultúrájával, úgy amint azt a szegedi folklór kutatóinak műveiből ismerjük.²⁴ Ez az a teljes *szociokulturális miliő*, melyben a Tüdő Vince-hagyomány keletkezett, gazdagodott, s amely élteti ma is.

Így vonzotta maga köré Engi Tüdő Vince lassanként a halottlátó, tudós, jós, táltos attributumait és ezen mondakörök számos elemét — úgy, amint ezt más

²³ A Szegedi Levéltárban Engi Tüdő Vincével kapcsolatos adat nem található.

²⁴ Az itt szereplő tápai adatközlők hiedelemvilágát illetőleg utalunk a Tápé c. monográfia megfelelő fejezeteire (24).

paraszti egyéniségeknél is megfigyelték, legszebben talán Diószegi Vilmos vázolta a halottlátókról szóló kéziratos tanulmányában (30).

Csodákban hívő, hiedelmekben gazdag világukból legérdekesebbek azok az elemek, melyeknek kettős (pogány és keresztény) gyökere-jelentése van. Utalok itt a mágikus 3 és 7 szám mellett a 9 szám nagy jelentőségére (kilencszer kerülik a keresztet, kilencedik napra gyógyult meg, kilenc napig kellett a kórházban lennie, stb.) s ugyanakkor a kilencedek fontos szerepére.

A táltos- (forgó)szél pogány gyökerű hiedelmének bibliai párhuzamára: a csodatevő Illés próféta forgószél általi elragadtatására is utalhatunk. A fejaljként használt kódarab (vö. 156. l.) a bibliai Jákob történetében éppúgy előfordul, mint archaikus ráolvasásokban („kúpárna, gyékényágy...”). Ugyanez a kettősség, ambivalencia észlelhető, mikor a táltosszéllel, illetőleg csodálatosan gyors utazásával kapcsolatban adatközlőnk megjegyezte: nem tudja „mi vitt bennünköt, szél-é, angyal-é?”. A kedd és péntek (lásd 168. l.) számos hiedelemben, szokásban szereplő jeles nap — másrészt Szent Antal, Szent Anna napja, ill. Krisztus halálának napjaként is számontartják.

A búcsújárások és gyógyítás újholdszombati időpontja is ilyen kettős gyökerű. Ismeretes, hogy számos hiedelemben, ráolvasásban szerepel az újhold. Ugyanakkor már ószövetségi vagy még régebbi hagyományokra támaszkodva („...a ti ünnepeiteken és a ti hónapjaitok kezdetén is fűjjátok meg a kürtöket.” IV. Móz. 10:10; ... „a ti hónapjaitok kezdetén is áldozatok az Úrnak”, IV. Móz. 28:11; „...fűjjátok kürtöt újholdra, holdtöltekor, a mi ünnepünk napján”, Zsolt. 81:4, és Kol. 2:16: „...senki titeket meg ne ítéljen... ünnep, vagy újhold, vagy szombat dolgában.) a középkoron át is élt újhold vasárnapjának különleges jelentősége. A holdsarlón (újholdon) álló középkori Madonna- és barokk Immaculata ábrázolások az Apokalypsis (Jel. 12:1) egy értelmezésén alapuló Mária-kultusz és a holdkultusz összefüggésére utalnak. A barokk időben újhold vasárnapja a török elleni küzdelem révén fokozott hangsúlyt nyert (vö. a monstancia lunula-ját a török félholddal). A „Napbaöltözött Asszony” Mária ábrázolása „törökellenes szakrális-mágikus szimbólum lett... az apokalyptikus félholdat egyszersmind a török pogányság szimbólumának is érzik, amelyen azonban a Mária jelképezte kereszténység diadalt fog aratni. Nem csoda tehát, hogy a XV. század folyamán a Napbaöltözött Asszony jelképe hihetetlen gyorsasággal terjedt el, főleg Közép-Európa huszita eretnekséggel fertőzött, török pogánysággal fenyegetett országaiban, elsősorban hazánkban” — írja Bálint Sándor „A Napbaöltözött Asszony c. tanulmányában (28/24, 27). Újhold vasárnapja, újhold-péntek mint gyógyító, rontó vagy egyéb célú varázsló művelet időpontja föltűnő módon legkorábban (1635) burgenlandi német községekben, majd később (1679-től) zömükben nyugatmagyarországi boszorkányperekben fordul elő: jelezve a terjedés irányát, útvonalát (38, 44).

Az 1744-es *Canonica Visitatio* jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy ezidőtájt az újhold vasárnapi szentségkitétel és körmenet a veszprémi egyházmegyében sokhelyt szokásos volt. Séllyei Nagy Ignác, az első székesfehérvári püspök *Az Oltári Szentséget szüntelen imádó ájtatos társaság Székes Fehér-Vári püspökségben* (Pest, 1780) c. könyvében így írt: „Minden Új Hold Vasárnap ki-tett Szentséggel az Oltári Szentségről tartandó Litánián, melly a' kin-levő Plébániákon dél után tartassék, ájtatosan meg-jelennyenek, és ekkor mindnyájan azon szándékbul imádkozzanak, hogy az Úr Isten világosítsa meg az eretnekeket, és tévelygőket, hogy az igaz Hitet megismervén, igazán imádgják velünk együtt az Oltári Szentséget”. Látjuk, hogy a török veszedelem elmúltával, az ellenreformáció idejére a szertartás célzata is megváltozott és

a protestáns eucharistia-tannal szemben a katolikus Oltári Szentség-tan védelmét szolgálta.²⁵

Ez a kettős jelleg legszebben abban az 1908-ban megjelent búcsúponyva (A mi urunk, Üdvözítőnk, Jézus Krisztusnak szent köpenyje) egyik imádságában látható, amit Vajkai közölt (48):

„Imádság *újholdkor*. Dicsértessék, áldassék, felmagasztaltassék Jézus szent Teste és Vére, Istensége, Embersége és onnan az ő keserves kínszenvedése, az oltári Szentségben, a Sakramentomban. *Új hold, imé Uram, új hold, új király*, én én a te dicsőséges feltámadásodra, *Uram új hold, új király*, alázatosan kérlek ebben a szentséges órában: meg ne fogd tőlünk, a mit a világ adhat, én, én *Uram új hold, új király, teljes Szentháromság egy Isten*, alázatosan kérlek, szerencsés halált add megnyernünk s örök örömeiket szerelmes Jézusom! Amen.”

Engi Tüdő Vince működésének eleve vallásos jellege, adatközlőink, hívei előbb jellemzett beállítottsága és a Szeged-alsóvárosi templom mariocentrikus kultusza magyarázzák, hogy Tüdő Vince alakja számos bibliai, vallásos elemet is vonzott maga köré. Nem lehet csak véletlen, hogy a részletesen is idézett „körtörténetekben” vakon született (vö. János 9.), ördöngös (Márk 5:1—20, illetve párhuzamos helyek), és vérfolyásos asszony (Máté 9:20—22, ill. párhuzamos helyek) szerepelnek; a gyógyulás után hálát adni visszatérő beteg története, a meggyógyult bélpoklosokét (Lukács 17.) idézi, s vannak szinte szószерinti egyezések is:

„...Imádkozzanak... bűjtölni kell... így lehetett mögnyerni a gyógyulást”

„...Jobb néked szöm nélkül élni, mint szömmel elkárhozni.”

„újra mög köll szülnöd...”

„...hallott már valaki olyant, emböört még-egyször mög szülni?”...

„Ez a fajzat pedig ki nem megy, hanem ha könyörgés és bűjtölés által” (Máté 17:21, vö. Márk 9:29).

„Jobb néked félszeggel bemenned az életre, hogynem mint két szemmel vettetned a gye-henna tüzére” (Máté 18:9, v. ö. Máté 5:29, Márk 9:47).

„ha valaki újonnan nem születik, nem lát-hatja az Isten országát. Monda néki Nikodé-mus: Mimódon születhetik az ember, ha vén? Vajon bemehet-é az ő anyjának méhébe más-dszor és születhetik-é?” (Ján. 3:3—4).

A „becsukták este, röggelre otthon volt” mondat erősen emlékeztet a bebörtönzött apostolok (Csel. 5:17—25), ill. Péter csodás szabadulásának történetére (Csel. 12:3—17). Adatközlőink között több búcsúvezető, énekes-, imádságos asszony volt, akik nyilván jól ismerik az idézett újszövetségi történeteket. De a hívek is hallhattak a régi liturgia szerint a pünkösöd utáni 23. vasárnap evangéliumában a vér-folyásos asszonyról; a Péter-Pál és a szegedi fogadalmi ünnep: Vasas Szent Péter napi leckében Péter szabadulásának történetéről.

A Tüdő Vince-hagyományokban még néhány, az előbbiekkal valószínűleg szoros-an összefüggő, középkori jellegű vonás is sejthető: a vezeklés, önsanyargatás mód-ja (l. 162. l.) és nagy jelentősége a gyógyulásban; a magyar uralkodócsaládokban is megtalálható József-házasság, az uralkodók kézzátétellel (l. 164. l.) és szembe-köpéssel (ez utóbbi motívum csak Móránál! 19.) érvényesülő gyógyító hatalma s végül a tanyai kórház szervezetének és gyógy módjainak a kolostori ispotályokra emlékeztető vonásai.

²⁵ Ezeket az adatokat és összefüggéseket Szilárdfy Zoltán baráti segítségének köszönhetem. Vö. még Szegedi Szótár (25) *első szombat és újság szombat* címszavával! T. I. adatközlőnk „kis-hold”-nak nevezte az újholdat. Székesfehérvárott az újhold vasárnapi szentségkítétel még e század-ban is szokás volt. Egyik adatközlőnk idős nőrokona ma is megtartja még „újság szombatját”.

A folklorisztikus Tüdő Vince-hagyományban számos, mintegy a „kollektív tudatalattiból” fakadó népmesei anekdotikus elemet is találunk (szülő helyett, leendő elsőszülött gyerek áldozatképpen felajánlását; tizenkét disznó, melyek közül az egyik a többinél hitványabb, végül mégis ezt adja oda fizetségképpen, három nap, három éjjel, stb.) A Kádár Kata ballada szépségét és mélységét közelíti meg T. I. története a hét rózsát nyitó rózsafáról.

Meg kell jegyeznünk, hogy a paraszti adatközlők Engi Tüdő Vince portréja reményvesztettségükből, csüggedésükből, kétkedéséből táplálkozva a *nemo est propheta in patria sua* elvnek megfelelően a másik irányban is eltúlzott, illetőleg torzított: többen mondták, hogy „az arra való népek olyan embörnek ismerték, mint a másik, nem jártak úgy oda, mint a messzi valók. Tudja, hogy van ez, olyan sok vót arra a környékbe a zírígye”... (Vö. 159. l.: „itt a környékbeli idős asszonyok mind idejártak a Vince bácsihon”).

Ilyen lehetett az a szociokulturális környezet, amelyben élt, amelyik hordozta, s amelyikből elénk magasodott. De milyen gazdagnak, milyen sokszínűnek kellett lenni Tüdő Vince személyiségének és annak a mikroszociális miliónek, amit a maga képére, maga körül teremtett, amely ezeket a várankozásokat, igényeket ki tudta elégíteni? A mondottak után nem lesz meglepő, ha ebben a folklorisztikus személyiség-ideálban (látszólag) ellentétes vonásokat találhatunk.

Gyógyító morálját alázatos szerénysége határozta meg: „mindig mondta, hogy nem ő, hanem Isten, és a hit gyógyít”. Teljesen benneélvén, a félelemmel, aggodalommal, önvádásokkal teli beteget és hozzátartozókat sajátos pogány-keresztény fölfogásuknak, világvéjüknek — melyben a napfölkeltének-naplementének, a mágikus számoknak, kedd és péntek tisztelésének, újhold számontartásának, imádkozásnak, böjtnek, önsanyargatásnak egyaránt megvolt a jelentősége — megfelelő kathartikus élményben, javulásban tudta részesíteni. A primitív-, antik és középkori még el-nem-különült szenthely-gyógyhelyekhez hasonlóan a domaszéki tanyán is pszichosomatikus gyógyítás, logopédia folyt.

Gyöngye, beteges testét erős, szuggesztív lélek (gyógyításai; 5–600 fős tömegek!) ellensúlyozta; gyógyító hatalmába vetett hitéhez becsületes őszinteség (sikertelenség bevallása) társult, misztikum iránti fogékonyságához realitásérzék (kereskedő!); a maga ellen fordított agresszió: üldöztetések tűrése, vezeklés, önkínzás mellett megtaláljuk a kifelé irányulót is: táltostárs megcsúfolása, ördögűzés. Kicsit dagályos, barokkos stílusa mellett ott látjuk illetékessége határait, korlátait elismerő szerénységét is: híveit vasárnap templomba, fogadalom fölloldozására a püspökhöz küldte.

Alakját szemlélve a péteri keresztény embereszmény (II. Péter 1:3–11) vagy a pszichológia nyelvén szólva a kiegyensúlyozott, harmonikus, gazdag személyiség jutnak eszünkbe. Méltán mondta Szabó Istvánné Dobó Erzsébet: „olyan embör nem kerül mostan...”

Munkám végéhez érve, hálás köszönetet mondok t. Varga Ferenc plébános úrnak (Domaszék): önzetlen, lelkes és sokféle segítségével nélkül ez a tanulmány nem születhetett volna meg.

Köszönet illeti dr. Bálint Sándor ny. egyetemi tanár urat, dr. Péter László tud. kutató urat és Szilárdfy Zoltán kedves barátomat is tanácsaiért, bírálatiáért, és kiegészítéseiért. Az ő segítségük és adatközlőim megértő jóindulata hozták létre e munkát, melynek én csak írődeákja voltam. Szeged, Bojárhalom—Domaszék—Budapest—Baja—Pomáz 1954—1972.

Adatközlők:

Domaszék:

- T. I.: *özvegy és árva Tanács Imréné, Balla Éva*, sz. 1870. fm. l.: Domaszék. Gy. helye: Domaszék, 1966.
D. E.: *özv. Szabó B. Istvánné, Dobó Erzsébet*, sz. 1896. fm. (1919-től Tüdő Vince szomszédja)
l.: Domaszék. Gy. helye: Domaszék, 1966.
B. A.: *Balla Antal*, sz. Domaszék, 1903. fm. l.: Domaszék, Gy. helye: Domaszék, 1966.
B. T.: *Balla Antalné, Bozsó Teréz*, sz. Domaszék, 1904. fm. l.: Domaszék. Gy. helye: Domaszék, 1966.
K. Gy.: *Kiri György (Gyura)*, sz. Domaszék, 1904. fm., cipész l.: Domaszék, 522. Gy. helye: Domaszék, 1968.
B. R.: *Kiri Györgyné, Börcsök Roza*, sz. Domaszék, 1903, fm. l.: Domaszék, 522. Gy. helye: Domaszék, 1968.

Zákányszék:

- M. F.: *Énekös Makra Ferenc*, sz. Zákányszék, 1918. fm., búcsúvezető l.: Zákányszék. Gy. h.: Zákányszék, 1966.

Mórahalom:

- F. A.: † *Farkas Antal*, sz. 1883. fm. l.: Mórahalom. Gy. h.: Mórahalom, 1968.

Szeged:

- Kocsis Istvánné, Csizmadia Erzsébet*, sz. 1887. l.: Szeged-Alsóváros. Gy. h.: Szeged-Alsóváros, 1956.
B. E.: *Balogh Etelka*, sz. Tápé, 1907. (Tüdő Vince volt élettársának leánya)
l.: Szeged-Rókus, Feltámadás u. 28. fsz. Gy. h. Szeged, 1966.
M. M.: *Masa Miklós*, sz. Szeged-Alsóváros, 1888. fm. l.: Mórahalom 29., 1960-tól Szeged-Alsóváros, Rákóczi u. 22. Gy. h.: Szeged-Alsóváros, 1972. (Tüdő Vince harmadik szomszédja).
M. R.: *özv. Kispéter Imréné, Masa Rozika*, sz. 1903. Mórahalom, fm. l.: Mórahalom, 29., majd Feketesztél, 1958-tól Szeged-Alsóváros, Moszkvai krt. 33. Gy. h.: Szeged-Alsóváros, 1972. (1923-ig Tüdő Vince harmadik szomszédja).

Tápé:

- K. E.: † *Nyinkó Mihályné, Kószó Erzsébet*, sz. 1894. fm. harangozó, énekesasszony
l.: Tápé, Gy. h.: Tápé, 1956.
K. V.: † *Molnár Péterné, Kószó Veronika*, sz. Tápé, 1889. fm. l.: Tápé. Gy. h.: Tápé, 1968.
D. V.: *Nagy (Pipi) Andrásné, Domokos Viktor*, sz. Tápé, 1886. fm. l.: Tápé. Ásványhát, Gy. h.: Tápé, 1966—68.

Fehértó:

- D. I.: *Dóczi István*, sz. 1892. fm. TudóseMBER. l.: Szeged-Fehértó. Gy. h.: Fehértó, 1954—55.

Sándorfalva:

- K. M.: *Kothencz Mihályné, Papp Eszter*, sz. 1886. l.: Sándorfalva (dr. Bálint Sándor gy., 1957).

Átokháza: (= Ásotthalom)

- K. I.: *Kovács István*, sz. Átokháza, 1933. fm. l.: Ásotthalom. Gy. h. Pomáz, Kórház, 1968.

Balotaszállás:

- B. J.: *Bata Józsefné, Bata Rozália*, sz. Balotaszállás, 1897. fm. Alsótanyai sarjadék. l.: Balotaszállás, Alsóbalota 244. Gy. h.: Baja, Kórház, 1967.

Kiskundorozsma:

- P. T.: *Pintér Tamásné, Gyémánt Mária*, sz. 1871. fm. gyógynövényes asszony l.: Kiskundorozsma, Gy. h. Kiskundorozsma, 1955.

Szeremle: (Bács m.)

- M. I.: *Mityók Imréné, Börcsök Roza*, sz. Átokháza, 1904. fm. l.: Szeremle. Gy. h.: Szeremle, 1968.

1. *Kavics [Kiss Gyula]*, Az alsótanya prófétája. Szegedi Napló (lejjebb: SzN), 1902. máj. 11. 11—12.
2. [aláírás nélkül], A csodatevő alsótanyai Szűz Mária. SzN, 1902. aug. 17/10.
3. [aláírás nélkül], Az alsótanyai próféta. A kuruzsló művei. SzN, 1902. okt. 21/5.
4. [aláírás nélkül], Engi Vince, a vajákos. Alsótanya apostola. SzN, 1902. dec. 2/7.
5. [aláírás nélkül], A tanyai „szent” alkonya. Tüdő Vince — szalonkabátban. SzN, 1903. szept. 1/5.
6. *Tömörkény I.*, A kuruzslók. 1903. (= Új bor idején, p. 394—5. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1958).
7. *M.*, Az alsótanyai csodadoktor. Vizsgálat Engi Tüdő Vincénél. SzN, 1904. nov. 8/7.
8. *E. J.*, Egy tanyai csodadoktor. Ethn. 16, 256, 1905. (A Torontál c. hetilap 1904. XI. 8. sz.-ban megjelent cikk ismertetése).
9. [aláírás nélkül], Engi Tüdő Vince, a vajákos. SzN, 1904. dec. 13/6.
10. *Tömörkény I.*, Rónasági csodák. 1905. (= Hajnali sötétben. 53—7. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1958)
11. *Tömörkény I.*, Tanyai orvoságok. 1907. (= Munkák és napok a Tiszapartján. p. 372—383. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1963.
12. [aláírás nélkül], A tanyai püspök. 1909. jan. 16/6.
13. *Homok.*, [*Cserzy Mihály*] Engi Tüdő Vince (A tanyai püspökről). Szegedi Napló. 1909. jan. 17. 2—3. p.
14. [aláírás nélkül], A tanyai püspök. A Hét 1909. febr. 7/104.
15. *Tömörkény I.*, Pusztai sámánok. 1909. Munkák és napok a Tisza partján. 1963. 384—395.
16. [aláírás nélkül], Alsótanya alpüspöke (A fanatizált lakosság. Engi Tüdő Vince kápolnája. Glattfelder Gyula dr. az alpüspök ellen.) SzN, 1912. júl. 4/6.
17. [aláírás nélkül], Engi Tüdő Vince ismét aktív. A bojárhalmi népbolondító. SzN, 1917. nov. 8. 4.
18. *Tömörkény I.*, Rasputinfiókok. 1917. (= A kraszniki csata. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1960) 436—9.
19. *Móra F.*, Földhözragadt Jánosék 1932-ben. (= Parasztjaim, Génius, é. n.).
20. *Vajkai A.*, Az ősi-i javas. Ethn. 49, 346—73, 1938. (Tüdő Vincéről: 367.)
21. *Bálint S.*, Egy magyar szentember. (Orosz István önéletrása). Budapest, 1940.
22. *Berde K.*, A magyar nép dermatológiája. Budapest, 1940. (Tüdő Vincéről: 119.)
23. *Régi Krónikás*. Sz. *Szigethy V.*, Egy régi tanyai népbolondítóról. Délmagyarország, 1942. ápr. 3.
24. *Régi Riporter*. Sz. *Szigethy V.*, Új részletek Engi Tüdő Vincéről. Délmagyarország, 1944. ápr. 2. 7.
25. *Bálint S.*, Szegedi Szótár. [Sz. Sz.] Budapest, 1957. (Tüdő Vince címszónál).
26. *Péter L.*, Tömörkény mikrokozmosza. [= Munkák és napok a Tisza partján.] Szépirodalmi Könyvkiadó, 1963. p. 508—36.
27. *Grynaeus T.*, Engi Tüdő Vince, szegedi tudóseMBER. (Előadás az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők országos találkozásán, Szegeden, 1964. X. 31.).
28. *Bálint S.*, Sacra Hungaria. Veritas, 1943.
29. *Bálint S.*, Népünk imádságai. Regnum, 1937.
30. *Diószegi V.*, Halottlátók. (Kézirat).
31. *Grynaeus T.*, A fehértói gyógyító ember tudománya. (Dóczy István gyógyító tevékenysége). [Kézirat a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában EA P 9/1956 sz. a.]
32. *Grynaeus T.*, Adatok a magyarországi halottlátók néprajzához. [Kézirat a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában EA P 204/1960. sz. a.]
33. *Grynaeus T.*, Népi Orvoslás Orosházán. Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve, 1963—64. 337—437.
34. *Habeck, D.*, Ein Besuch im Amphiareion von Oropos, einem antiken Heilort bei Athen. Münch. Med. Wochenschr. 1962. 104/500.
35. Tápé története és néprajza. (Szerk.: *Juhász A.*) Tápé, 1971.
36. *Juhász K.*, A licenciátusi intézmény Magyarországon. Budapest, 1921.
37. *Kálmány L.*, A hold nyelvgyománnyainkban. Budapest, 1887.
38. *Komáromy A.*, Magyarországi boszorkánypercek oklevéltára. Budapest, 1910.
39. *Mocsár G.*, Keskenyvágyánon. (Rekviem a madzagvasutakért.) Tiszatáj, 1973. 27; 2., 3. sz.
40. *Oláh A.*, Mészáros István. (Kézirat) 1963. (28)
41. *Oláh A.*, Egy orosházi kenőasszony tudománya. Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve. 1963—64. 289-336.

²⁶ A jegyzék első részében időrendben ismertetjük az eddigi Tüdő Vince-irodalmat, második részében pedig az idézett és fölhasznált műveket, szerzők szerinti betűrendben. Hivatkozásnál számlálónban a mű sorszáma, ill. napilap megjelenési dátuma, a nevezőben az idézet lapszáma található.

42. Péter L., Egyéniség a népkultúrában. Szeged, 1947. Kálmány Lajos Kör füzetei. (A kérdés bő-
séges irodalmával.)
43. Róheim G., Magyar néphit és népszokások. Budapest, 1925.
44. Schram F., Magyarországi boszorkányperek 1529—1768. I—II. Budapest, 1970.
45. Szendrey Zs., A varázsló cselekvések személye, ideje és helye. Ethn. 48, 1937. 13.
46. Széll K., A modern társadalom és korszerű egészségügyi ellátás dilemmái. Orvosi Hetilap, 113,
1972. 1259—61.
47. Tömökrény I., Temetések rendje a szegedi határban. 1905. = Munkák és napok a Tisza partján.
327—343. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1963.
48. Vajkai A., Népi orvoslás a dunántúli búcsújáráshelyeken. Magyarástudomány 1, 1942. 116—
139.

VINCE ENGI TÜDŐ: DIE LEGENDE UM IHN UND DIE WAHRHEIT

von

Tamás Grynaeus

Die Abhandlung spricht über das Leben eines überfromm besessenen, mit Gebet heilenden Szegeder Bauers, Vince Engi Tüdő (1864—1922). Er lebte in der schwachbevölkerten Einzelgehöftswelt, deren ärztliche Versorgung, zeitmäßige Sozialfürsorge in seiner Zeit noch sehr primitiv war.

Die dem Leibhaftigen beigelegten Krankheiten hat man mit magischen Mitteln, hauptsächlich mit Gebeten geheilt. Die Gebete von Vince Tüdő, seine eigene, asketische Methoden hat das einfache Volk besonders wirksam empfunden, und darum besuchten ihn viele Leute aus der näheren und ferneren Umgebung. Wie er es gesagt hat, ist die Heilige Jungfrau Maria erschienen, und sie hat ihn mit Heilkraft beschenkt. In seinem Haus hat er eine Kapelle und ein „ispotály“ (Hospital) eingerichtet, in denen er sich mit Gebeten, mit strengen Bussen die Kranken zu heilen bestrebte. Er hat in sein Haus Bettler aufgenommen, die die von ihm zugemessene Penitenz, das Büssergebet für die dort liegenden Kranken, sogar manchmal auch statt der Kranken vollbrachten. Im Interesse der Heilung hat er auch seinen Kranken Gebete, Selbstüberwindung, reuige Beichte beim Priester, Kirchengang empfohlen. Vergebens war das energische Auftreten der religiösen und weltlichen Behörden, die Bewegung wurde nur mit seinem Tode zu Ende. Vince Tüdő lebt im Bewusstsein der Volknachwelt als Heiliger, in der Volksüberlieferung als Zauberer.

In der Gestalt und Tätigkeit von Vince Tüdő vereinigen sich mehrere Momente. Die ärztlichen und hygienischen Unvollständigkeiten des Landes erklären die Gründe dieser Heilung magischen Charakters. Der Mangel an Priestern verursachte, dass das religiöse Leben, auch als Überrest der Türkenherrschaft, von einzelnen laischen Leuten geleitet wurde, die die mittelalterlichen, magischen Eigenheiten der Religion bewahrten.